

Juozas Glinskis

GRASOS NAMAI

3-jų dalių drama

VEIKĖJAI

Antanas Strazdas, kunigas, poetas
Ryla, buvęs vyskupijos archyvaras
Orlovskis, buvęs vyskupas
Marija Pikulienė, Strazdo sugyventinė
Marija, Rylos duktė
Pranciškus, Strazdo sūnus
Mališevskis, psichiatras
Klongevičius, vyskupas
Žaba, generalgubernatorius
Petraševskis, dvarininkas
Emalnavičius, dekanas
Cenzorius
Policininkas
Baltramiejus, vienuolis
Felicija, moterų vienuolyno vyresnioji
Marija, karčemos merga
Kazokas

Vienuoliai ir vienuolės, davatkos, baudžiauninkai, plėšikai, kazokai, maldininkai

Veiksmo vieta – vienuolynas. Laikas – XIX a. III-jo dešimtmečio pabaiga

PROLOGAS

MALIŠEVSKIS *Jo šventenybei Rymo katalikų vyskupystės valdytojui (visiškai slaptai)*

VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJOS KITATIKIŲ DVASIOS REIKALŲ DEPARTAMENTAS TURI GARBĘ JŪSŲ ŠVENTENYBEI PRANEŠTI, KAD JO DIDENYBĖ IMPERATORIUS IR VISOS RUSIJOS VALDOVAS, DIDŽIAI VERTINDAMAS JŪSŲ ŠVENTENYBĖS RŪPESTĮ, SAUGANT BAŽNYČIOS TARNŲ IŠTIKIMYBĘ VALDOVUI IR VIEŠPAČIUI, KAIP PATIES DIEVO IŠRINKTAM VIRŠININKUI, PRITARIA JŪSŲ PASTANGOMS ĮSTEIGTI YPATINGO REŽIMO GRASOS NAMUS, Į KURIJOS BŪTŲ UŽDARYTI VISI TIE KREIVIEJI DVASININKAI IR VIENUOLIAI, KURIE, PAMIRŠĘ SAVO LUOMO IR PAŠAUKIMO UŽDĖTAS PAREIGAS, NERODO PAKLUSNUMO VYRESNYBEI, NESILAIKO DVASINIŲ KANONŲ ARBA SERGA SUSIMĄSTYMO, MANIJŲ IR KITOMIS AIŠKIOMIS AR NEAIŠKIOMIS PROTO LIGOMIS, TAIP PAT GARSĖJA KAIP IŠTVIRKĖLIAI IR KIRŠINANČIŲ DAINUŠKŲ KŪRĖJAI ARBA SUSIDEDA SU MAIŠTININKAIS, KAIP IR PLĚŠIKAIS, VIEŠAI ARBA SLAPČIA JUOS AUKŠTINA, VADINDAMI KANKINIAIS, O TIKRUOSIUS DIEVO IR VALSTYBĖS TARNUS ŽEMINA, JUOS VISAIP ŠMEIŽDAMI, IR TOKIU BŪDU SKATINA BJAURIAUSIĄ NEPAKLUSNUMĄ PILIEČIŲ TARPE IR KENKIA DIDŽIOSIOS IMPERIJOS GALYBEI IR JOS PILIEČIŲ GEROVEI; O TURI BŪTI LAIKOMI MINĖTIEJI DVASININKAI KAIPO PAVOJINGI NUSIKALTĖLIAI, GRIEŽČIAUSIAI MARINANT JŲ KŪNĄ IR DŪŠIĄ IKI TIKRO PASITAISYMO ARBA GYVOS GALVOS, IDANT BŪTŲ PAŽABOTAS KITATIKIŲ SAVIVALIAVIMAS, IŠTVIRKIMAS IR LAISVAMANYBĖ.

Iki koptumo aiški diagnozė. Kūrybos genijui neliko vietos. Ech, Mališevski, Mališevski... Kur ta palaimingoji gadynė, kai perversmai ir suirutės, intrigu, pinklių kasdieninė duona kūrybos troškulį malšino?.. Bala, bala, pridvokusi bala.

I DALIS

Vienuolyno vidus. Amžinosios lempelės apšviesti, maldų salėje plakasi vienuoliai. Tamsoje skendi trijų užrakintų celių durys, už kurių kali Orlovskis, Ryla ir Strazdas

Grasos valanda. Per maldų salę eina Baltramiejus. Ant virvagalio, juosiančio abitą, kabo raktų ryšulys ir grandinės galas. Paėmęs lempelę, Baltramiejus leidžiasi prie celių. Jam įėjus į Orlovskio celę, pasigirsta maldavimai, riksmas ir smūgiai. Greta – Rylos celė. Pas Rylą vienuolis užtrunka gana ilgai. Girdėti vien stiprūs, reti smūgiai. Nubraukęs prakaitą, vienuolis persižegnoja ir lenda į Strazdo celę. Pasigirsta bildesys ir švokštimas. Vienuolis išsprunka apmaigytas, sunkiai alsuodamas. Užrakinęs duris ir patikrinęs užraktus, jis išslenka

Dar kiek laiko girdėti, kaip maldų salėje plakasi vienuoliai

Ateina Marija, vienuolyno karčemos merga. Ji nešasi Baltramiejaus raktus ir lempelę. Krepšyje duona, lašiniai, degtinė ir buteliukas žolelių nuoviro. Marija atidaro Orlovskio celę. Orlovskis sukniubęs prie gulto, panašaus į karstą. Jo skarmalai, prabangaus rūbo likučiai, vos uždengia kūną. Marija, suvilgiusi delną nuoviru, siekia Orlovskio nugaros. Orlovskis staigiai nuropoja į kampą, dreba, žegnojasi

ORLOVSKIS. Pana Marija? Pana Marija... Negali būti. Prieš, prieš... aš nežinau, prieš kiek metų... čia visi metai – viena tamsa, viena naktis... aš mačiau tavo gangrenuotas žaizdas... ten... ten... (*Šliaužia prie Marijos, siekdamas basų jos kojų*) Atleisk, atleisk bjauriausiam iš nusidėjėlių – jis nežinojo ką daręs. (*Glosto Marijos kojas*)

MARIJA. Škac, seni! Pasigūžk. Dievuli, kaip tave sudirbo tas kotas. Visa nugara – krešulys vienas. (*Švelniai trina Orlovskio nugarą*) Suvilgysim, žolelės karštį ištrauks, lakstysi vėl. O dabar – marš guolin! (*Nuveda Orlovskį prie gulto, įbruka duonos gabalą, lašinių, įpila degtinės*)
ORLOVSKIS (*susiglobęs maistą*). Pana Marija... pana Marija...

Marija atveria antrąją celą. Ryla stovi. Jis aklas. Rankos ir kojos surakintos. Ant nuogo kūno skylėtas abitas. Cėlė nevaloma. Marija paliečia atkištas Rylos rankas

RYLA. Dukra mano, sugrįžai... Iš ten, kur tavo tėvas greit nueis. Čia tokia ramybė. Kaip tenai. Tavo tėvas jau visiškai pasiruošęs... O tu sugrįžai. Kodėl sugrįžai?

MARIJA. Seneli, leisk patepti tavo žaizdas. Ir valgyt atnešiau.

RYLA. Kodėl sugrįžai? Kad pažadintum? Kad vėl atgaivintum tą siaubą, kurį gyvieji vadina gyvenimu? Išeik, dukra. Nedrumsk paskutinės senio valandos. (*Atstumia Marijos rankas*) Visi mes – mirtininkai. Ruoškimės paskutinei valandai, idant baimės bjaurastimi nesuterštume savo sielų. Išeik, dukra!

Marija atrakina trečiąją celą. Strazdas stovi pasirengęs smogti. Jis vilki tramdomaisiais marškiniais, kurie taip suplyšę, kad nebeatitinka savo paskirties

MARIJA. Dėde Antanai, bene visai apžlibai? Nebepažįsti...

STRAZDAS. Marutė!.. Maniau – tas brisius Baltramiejus. Rupūžei antrą kailį nudirsiu!

MARIJA (*atiduodama krepšį*). Anas knarkia. Visą kvortą supyliau.

STRAZDAS (*gerdamas iš kvortos degtinę, dideliais kąsniais valgydamas duoną su lašiniiais*). Gardi smarvė! Žinai, Marut, nors tu ir smuklės merga, bet auksinę širdį turi. Be tavęs šitoj skylėj ir liežuvis pridžiūtų, ir dūšia sudvistų. O išlenki kvortelę, rodos, vėl sparneliai išdygo, rodos, purptelsi į eglės viršūnę, švilptelsi virš viso miško, – begarbini giesmele Viešpatį kūrėją, belinksmini muzikėlį. Ech, nušveitus porą desėtkų, Marut! Mudu dar taip sugiedotume...

Su pipirėliais,
su imbierėliais
gersime arielkėlę
su rožniais žolynėliais.

MARIJA. Tau, dėde Antanai, nereikia sakyti, kokios mes, karčemų mergos...

STRAZDAS. Visos bobos šventos. Per jų kančias žmogus į svietą ateina. O jūs – švenčiausios. Artimo patiekai gyvenat. Per jus ir ponai, bajorai, vyskupai ligi muziko nusileidžia, ir muzikas ligi caro ir Viešpaties pakyla. Šventos jūs, Marut.

MARIJA. O apsieina visi be jokios mielaširdystės. Gera, kol patogi, jauna, gali visaip įtikti; o įsimes žilas plaukas ar piktą ligą pastvers, nuspirs kaip kiaurą naginę – nei tau vaikų, nei kitokios paguodos senatvėj. Lodyk šunis, nuo slenksčių ujama.

STRAZDAS. Te, Marut, užpilk votį. Žmogus ne iš linksmybės geria. Žmogui votį reikia užpilti... Manoji taip pat buvo Marija. Iš tų, magdalėnų, kankinių. Iš rekrūčių. Žmonių apšlovinta, paleistuve apšaukta.

MARIJA. O kaip gyventi vargšei, kur dėtis? Paguoda tiek metų pražuvęs! Gal nė gyvo nebėr, maitvanagiai žydras akeles lesioja... Su mirusio kaulėliais, iki grabui?.. Kai gyslose toks šėlas! Kai tokios ilgos naktys! Nelįsi kasnakt į prūdą...

STRAZDAS. Parsivedžiau rekrutę. Gerai buvo. Pranciškų sugyvenom. Neskyrė Viešpats... Išdarkė vanagai skvernuočiai strazdų lizdą... Kas žemelėj, kas valelėj, kas už grotų geležinių... Pranciškus, Pranciškus į širdį beldžia. Visas į tėvą buvo. Oi, nebaigs jis geruoju...

Marija susideda krepšį. Strazdas stipriai prigludžia ją. Marijos akyse sužvilga ašaros. Nuo pečių slenka skepeta

STRAZDAS. Marut, rekrute mano mieliausioji...

Marija, švelniai atstūmusi Strazdą, ima krepšį, raktus, lempelę ir išeina. Strazdas godžiai geria degtinę, glausdamas skepetą. Pasirodo siluetas. Tai Mališevskis, laiką pakeltą lempelę

ORLOVSKIS (*įsižiūrėjęs į lempelę, keliasi, iš glėbio krinta maistas*). Pana Marija, pana Marija, kruvinasis cherubine mano... (*Tiesia rankas*) Aš tenorėjau paliesti tavo paslaptį, o tu...

Pasirodo Rylos dukters Marijos vizija

RYLA. Žemėj naktis. Žvaigždžių nėra. Migloj žabalinėja žmonės. Ko ieškai, dukra?

MARIJA. Tėveli, myliu oficerių*. Palaiminimo atėjau.

RYLA. Tu atėjai iš ten, o tėvas dar vis čia...

MARIJA. Ir ten aš tebemyliu jį...

ORLOVSKIS (*artindamasis*). Marija, nedrįsk! Tavo skaistybė Viešpačiui paskirta. Prakeiktos motinos, atsižadėjusios vaikų, triskart prakeikti vaikai, nepaklusę motinos Bažnyčios valiai!

MARIJA. Tėveli!..

RYLA. Vienatvėj gimėme. Vienatvėj mirsim. Ir vargas tam, kas neišmoks vienatvės.

ORLOVSKIS (*sėlindamas prie besitraukiančios Marijos*). Marija, angele, palauk, dar nenuaik, leisk pasakyti ir suprasi...

Rylos duktė Marija pranyksta

MALIŠEVSKIS (*įsiliepsnojusios lempelės apšviestas*). Saldi lėlytė, a? Nepaliesta, nesutepta, naujintelaitė. Su motinyte sukalbėta. Kapšelis raudonųjų. O tėveliai lėlėmis nesirūpina. Pažaisim? Tiesa, berniukai lėlėmis nemėgsta žaisti. Jie žaidžia kareivius. Bet jūs – ypatingas berniukas. Jūs – Dievo pateptas. Drąsiau, drąsiau...

ORLOVSKIS. Žaisti su lėle... Aš negaliu! (*Pakėlęs ranką, žiūri į išskėstus pirštus*) Rubinas! Jis iš tolo švyti.

MALIŠEVSKIS. Jūsų eminencija, rūmų sienos aklos ir kurčios. Niekas nepamatys. O jei nepamatys, vadinasi, nebuvo. Jūs drąsiai galite žaisti.

ORLOVSKIS. Aptukęs kūnas ir išbadėjusi lytis, skaistybės geismo paslaptis ir auksu siūtas pateptojo šarvas... O jeigu pamatys?

MALIŠEVSKIS. Ištikimiausias tarnas jūsų paslaugoms...

Baltramiejus atstumia krėslą agresyviems pamišėliams tramdyti ir sodina į jį Orlovskį

MALIŠEVSKIS. Kol žaisite, pasaugosim rubiną. Ir niekas nė nepagalvos...

ORLOVSKIS (*sėdėdamas krėslė*). Viešpatie, Viešpatie, tavo valiai atsiduodu... Išklausk nelaimingojo maldos, nutildyk žalčio gundytojo balsą...

Baltramiejus uždaro krėslą, iš kurio kyšo Orlovskio galva. Mališevskis su lempele pranyksta

* Aficerius – karininkas. (Red.)

STRAZDAS (*kreipdamasis į skepetą*). Marute, kur mūsų Pranciškus?

Pasirodo Pikulienės vizija

PIKULIENĖ. Marija dar nepažino tamstos nuogumo, kunigėl.

STRAZDAS. Ir atėjo po mano stogu...

PIKULIENĖ. Tamstos prisimenat. Su Pikulio Adomu vinčiavojot*. Prieš Dievą ir prieš žmones. Ligi grabui. O Adomą, paguodą mano, jau kada ponas į rekrutus atidavė, ir jokios gromatėlės. (*Klaupiasi*) Nedoros mintys apstojo, piktoji dvasia įsimetė – dusinte dusina, deginte degina, iš proto varo. Ir apsakyti nėra kaip. Kunigėl, tamstą, vis tamstą sapnuoju. Ir vis taip negražiai. Su plaukuočiausia uodega. Ir gaudau ją kaip apžavėta, o liežuviai ilgiausi mano šonus vainuoja... kol paslika mirties pradedu šauktis. Išvaryk piktąją dvasią, kunigėl.

STRAZDAS. Berno tau reikia, Mare, ne kunigo.

PIKULIENĖ. Dievo, žmonių bijau, kunigėl. Kur dėsiuosi, rekrute, jau ir taip ištvirkėle apšaukta? Spjaudys visi, kol dar gyva, o po mirties velniai smaloje šutins.

STRAZDAS. Stokis, Marut, rekrute mano mieliausioji, ir pasilik po mano stogu ligi rytui. Juk ir Viešpaties Dievo prisakyta: nusivedęs už užkabos, paimsi krapylą, mano tarne žemiškasis, ir, juo pašventinęs apsėstąjį, išguisi šėtoną iš artimojo savo.

Pikulienė atsigula. Pasirodo keletas davatkų

DAVATKOS. Tegų liežuvis nupūva ir jeknos iškrinta, klebonėl, jei neteisybę sakom... Mūsų kunigėlis visas gauruotas. Ir šlaunys, ir nugara apžėlusios. O Pikulienė su uodega...

STRAZDAS. Ėjo merga su viedreliais upėn vandenėlio
Ir parvirto slidžiam lede smarkiai ant šonelio,
Hei, bėda! Ką veiksiu,
Ant pamočios ką šauksiu?

DAVATKOS. Kaip Viešpatį aukščiausiajį myliu... Pirty susiėjo, arielką iš vieno butelio maukė... O Pikulienė viks, viks, aplinkui sukaliogjas, kunigėlio pašones kutendama...

STRAZDAS. Apsidaužė sau šonienas, niksterėjo koją,
Įsigijo nabagėlė viečną nepakajų*.
Hei, bėda! Ką veiksiu,
Ant pamočios ką šauksiu?

DAVATKOS. Kad užsižiebs kunigėlis! Kad pasišiauš vilna, klebonėl! Iššniaukštė saują tabokos, kadgi griebts tą raganą...

STRAZDAS. Nesčėslyvi** tau, mergele, tiko pritikimai:
Pasibaigė visi tanciūs***, visi ir šokimai.

DAVATKOS. Sodoma, Sodoma! Pikulienė sužvengė, kunigėlį apžargom, lapatai, lapatai... Akis užsidengėm, klebonėl... O tiedu pro kaminą šmaukšt – tik siera pakvipo...

STRAZDAS. O po smerčiui lopetomis ažuduos per šoną,
Sakydami: „Čia kavojam šimto metų paną.“

* Vinčiavoti – tuokti. (Red.)

* Viečnas nepakajus – amžina neramybė. (Red.)

** Nesčėslyvi – nelaimingi. (Red.)

*** Tanciūs – šokiai, vakarėliai. (Red.)

DAVATKOS. Peklon, peklon nusijodino! Tiesiai peklon! Pašventink, klebonėl, bjaurasties vietą!
Pakūtą**** uždėk ant amžių amžinųjų! Pakūtos! Pakūtos!
STRAZDAS. Kalės... Lauk iš mano kiemo!

Davatkos žviegdamos sprunka. Ateina Mališevskis su lempele. Jis praveria pamišėlių krėslių ir, pakėlęs lempele, apšviečia Orlovskio veidą, Orlovskis klausosi Strazdo ir Pikulienės dialogo pabaigos

PIKULIENĖ. Ateik, Antanėl, nebesulaukiu...

STRAZDAS. Palaimink, Viešpatie, įžengiančius į stoną moterystės. (*Gula, apglėbdamas skepetą*)

ORLOVSKIS. Giliausia žemės priežastis ir dieviškos maldos bejėgiškumas... (*Pakildamas*) Aš negaliu nežaisti! Rubiną imk, duok lėlę, tik greičiau!

MALIŠEVSKIS (*traukdamasis*). Drąsiau, pirmyn. Nepaliesta, nesutepta, naujintelaitė...

ORLOVSKIS (*puola prie lempelės, paliečia ją vieną kitą kartą, nusvildamas pirštus*). Jos neįmanoma paimti... Tu pasityčiojai! Tavo lėlė iš ugnies! Gražink rubiną!

MALIŠEVSKIS. Argi paimsi ką nors verta, pirštų nenusvildamas? Tvirčiau apglėbk, kiekiau prispausk, ir tu pažinsi paslaptį.

ORLOVSKIS (*dar kartą abiem rankom griebia lempele*). Subiro... Ji buvo iš ploniausio stiklo... Marija, aš nežinojau, kad tu tokia trapi. Pilnos panagės šukių. Po kraują pasklido šukės... (*Nueina į tamsą*)

MALIŠEVSKIS (*gėrėdamasis vyskupo žiedu*). Che che, neblogas jaukas... (*Pranyksta*)

RYLA. Veltui ramybės šauksis aistrų apsėsti daugnoriai. Smaguriavimo slapta nualins jų kūnus. Jų pirštai taps drebantys, ir akyse neužges godulys. Tačiau kančios išganingumas iš jų bus atimtas, jų išpirkos niekas nepriims. Ir grauš jie žemę ir akmenis, bevaisių košmarų persekiojami, nerasdami nei kilpos, nei nuodų.

Strazdas atsikelia, žvalgosi. Sodžiaus rytmečio nuotaika

STRAZDAS. Marut, ei, Marut, jau antri gaidžiai nugiedojo, tuoj žmoneliai į bažnyčią ims gužėti. Strazdeliui mišion metas... Kelkis, kelkis, Marut, ir eik namo.

PIKULIENĖ. Mielasai, balandėli mano, šimtą kartų už Adomą tu saldesnis. (*Atsisėda*) Kaip aš gyvensiu be tavęs?

STRAZDAS. Erškėčiais pasiklojau kelią... O tu basa, Marut.

PIKULIENĖ (*pranykdamą*). Kruvinom kojom į žemės kraštą eisiu paskui tave, saldžiausiasis, bėdas ir vargus iškęsiu – tavo pagirtas vaisius bręsta mano įsčioj.

STRAZDAS. Motinėle mieliausioji, Strazdelis turės sūnų! Viešpatie Dieve visagali, ir tu esi juk tėvas, tad nukreipk rūstį nuo menko žemės vabalo, kursai atliko vyriškosios giminės priedermę. Atimk uoslę šunų, kurie sektų pėdomis, ir akis vanago, kursai taikytus nutverti iš viršaus. Leisk pasiimti arklą, duonkubilį, šluotą ir dainynėlį, kad, visa sudėjęs į dviratį vežimą, Strazdelis pasisodintų prie šalies savo moterį ir, išvažiuavęs į girios dykvietę, prakaitu pelnytų duoną.

Ei, tu tu tu, Strazdelis,
Čilbėk, mielas paukštelis,
Paklausysma gražių giesmelių.
Kur aš tiktai nukanku,
Reiškiu Aukščiausio ranką,
Kurs lapeliais medžius aprėdė.

**** Pakūta – atgaila. (Red.)

Reiškiu, giedu, linksminu,
Smūtną* žmogų raminu,
Tiešydamas** gražioms giesmelėms.
Viršum medžių sėdėdams,
Aplink save gruzdėdams,
Siaudžiu, griaudžiu, svieta linksminu.
Sparniukėliais klėsdamas,
Brudną*** žiemą bardamas,
Pranašauju pavasarėlį.

(Igeltas pasikaso šonus, išpeša kažką iš užančio) Putytė... Ir tave, kraujagerėlį, Dievulis nepasiklausęs į svieta paleido, Nojus marškiniu išsergėjo, kad lydėtumei žmogelį nuo lopšio ligi grabui. Brudna žiema, liga ar skurdas, kada ir kūmas nebelanko, – viena lieki ištikima. Da susivedi po marškiniiais šeimyną, balių sutaisai, pakuteni, patrepeni, saldžiai pašmirinėjai – vis šiokios tokios linksmybės. Ko bėdžiui daugiau reik?

Pasirodo Petraševskio ir Emalnavičiaus vizijos. Abu lavono spalvos, papurtę

STRAZDAS. Pane koliatorius? Pane dekanas? Kokie dyvai! Prašom į balių, panove. Ačiū Dievui ir jums, turim kuo vaišint – ne paskutinė...

PETRAŠEVSKIS. Pane Drozdovski, kur dabar įsikorei?

STRAZDAS. Iš aukščiau, pons, geriau matyt, kaip tu muziką kotavoji*.

EMALINAVIČIUS. Nepiktink Dievo ir nejuokink žmonių, ksiondz** Drozdovski, tik piemeniui tinka laiptot po lazdynus.

STRAZDAS. Ar ne Lukošiaus švento užrašyta, idant gyventume kaip paukščiai? Ar neturim bandos, nesam ganytojai?

EMALINAVIČIUS. Tad ir ganytum, pane, kaip dera ganytojui. Ne koks Jurgis juodnugaris esi, mokslus dvasiškus išėjai, galėtum skirti, pane, kur dangiški, kur žemiški dalykai. Ir kokią naudą turi pats vienas, taip aukštai įsitūpęs, gerklę laidydamas, ant žemės brevijorių palikęs? Mašalą jei nutveri, tai ir visus balius. O nuliptum žemėn, būtum kaip visi, Dievui ir bažnyčiai pasišventęs, gautum bagotą parapiją, – ar neatsirastų ir ant tavo stalo, pane, vynelio burgundiško, slimokų austriškų, ar reikėtų toj muzikiškoj arielkoj mirkti? Dar ir išdribti gali netyčia, per mierą prisirėbęs, sparniukus pasilaužti... O gospadinėlę turėtum... Kas nosį kiš už sienų mūravotų? Kas drįs? Ir palaidūnu, ir svieta kiršintoju tokį gali apšaukti, nuo Dievo stalo pavaryti.

PETRAŠEVSKIS. Pagelbėtum, pane, savo koliatoriui, ant kurio žemės ir tavo, ir Viešpaties namai stovi. Chlopo nežiūrėk, to terba kiaura – pilk nepylęs, galo nebus. O jis vis niurzga, kuprą tiesia, nepaguldysi lovin – patį priplos. Iš ambonos*** nuolankumo pamokytumei. Muzikui tavo žodis, pane, kaip iš lūpų paties Viešpaties Dievo. O Petraševskis neliktų skalnas****. Jis tokius palocius***** išmūrytų, kad tu, pane, dvi dienas išsižiojęs stovėtum. O jei dar liežuvį mūsiškai palankstytum...

* Smūtnas – liūdnas. (Red.)

** Tiešyti – raminti, džiuginti. (Red.)

*** Brudnas – bjaurus, nešvarus. (Red.)

* Kotavoti – kankinti, mušti. (Red.)

** Ksiondz – kunige (lenk.). (Red.)

*** Ambona – sakykla. (Red.)

**** Skalnas – skolingas. (Red.)

***** Palociai – rūmai. (Red.)

STRAZDAS. Tuoj matyti, ponai, kad jūs, slimokų***** prisipūtę, minkštuos pataluos išbliurę, nė karto aukščiau pilvoto peniukšlio nepasikėlėt. Jūs drebat aukščiau palipti: gink Dieve, iš apačios visas jūsų ištvirkimas pasimatys, pirštais užbadys muzikai. Jūs norit, kad ir Strazdelis, girios čiułbuonėlis, į bjaurų gyvulį, tik ėdesiui skirtą, pavirstų? Ne jum suprasti, kodėl Strazdelis turtų nekrauna, iš savo vištelės, iš savo karvutės mintą; kodėl į tarnystę aukštesnę nesimuša, lopiniuota skrandele pasikakindamas. Argi čilbės girios paukštelis narve paaukuotame, poniškų gardėsių prisirijęs? Argi čilbės, jei nerimastis dėl skarbo* jį grauš? Ar nepavirstų Strazdelis, jūsų vilionėm pakluses, į papūgą, nuo ponų stalo šeriamą, kuri viena tegali – išmokintais žodžiais savo poną pagarbinti? O Strazdeliui giedoti skirta, teisybės kelią rodyti skirta, nuskriaustoj kartybes saldinti, viltį stiprinti, belaukiant atpildo už nuoskaudas ir sielvartą.

PETRAŠEVSKIS. Nepataisomas muzikų kiršintojas esi! Kraustykis žemėn, kol geruoju!

STRAZDAS.

Ei, tu tu tu, Strazdelis,

Tu jei mandras paukštelis!

PETRAŠEVSKIS. Ba pykštelsiu kaip gegutę! Pamiršai, pane, kad tas plecius** mano, tas miškas mano, ta eglė mano, Petraševskio!

STRAZDAS. Kur čia, pons, pamirši! Šitokį pamokslą ant tavo pagrabo išdėjau! Žmoneliai susiriesdami prunkštė. „Džiaukitės ir dėkavokite Dievui, kad prisiuntė mirtį tam, kuris jus tiek metų kankino, kraują gėrė, prakaitu jūsų mito ir skūras jūsų lupo – viečnastin jam kelią ir sviestu tepa, ir lašiniaus grindžia, bet nebegelbės... nueis jis prapultin ir paims užmokesnę, kurią užsipelnė, degs ir spirgės jisai smaloje.“ Taip taip, dabar viskas tavo!

EMALINAVIČIUS. Ksiondz Drozdovski, nesisavink aukščiausiojo teisėjo mitros!

STRAZDAS. Ir ką išrišite žemėj, tas bus išrištas ir danguje. Ir ką pasmerksite, tas amžiams bus nugramzdintas į pragarą. Ar ne taip pasakytą?

EMALINAVIČIUS. Liežuvį tau išraut per maža, pane!

STRAZDAS. Tai, pons, tebepyksti už sabalą... Piktą atmintį turi. Ar ne visi mes – Dievo sutvėrimai? Ar ne visus mus lygiai speigas žnaibo? O jūs... Palikote Strazdelį vieną velykinių išpažinčių klausyti. Skranda išdubus, bažnytėlėj šalta. (Ech, praverstų dekanas kailinukai! Kaip ponas Dievas nors iki ryto sėdėtum.) Patys, nebijok, klebonijon sugurmėjot, degtinėle šildėtės. Strazdelis, mat, kalės gimdytas, Strazdelis jum per prastas, nešvankus. O ką jau jūs beišdarot, arielkos prisiurbę? Tik, žinoma, niekas nei matė, nei regėjo. Strazdelis jum pasmirdęs latras. Tegu nepiktins padorios kompanijos savo paikais juokais, muzikiška šneka, tegu sliūkink pas savo vištas, paršiukus. O kas jau jum tuos rublelius užpelno? Kas kiaušinių doklus, sūrių kauges sukrauna, šiltas klebonijas pabudavoja***? Ne muzikėlio tai prakaitas? Jum viskas, o Strazdeliui špyga? Strazdelis ir nubraukė sabaliukus iš priemenės. Šuneliui paklojo. Papūskit! Jūs ir be sabalo sukirmysit!

EMALINAVIČIUS. Padarysim ir tavo puikybei galą, Drozdovski! Pajusi motinos bažnyčios galybę! Nagus krimšies, bus per vėlu!

PETRAŠEVSKIS. Katorgoj supūsi, chlopomane!

STRAZDAS (*pakeldamas kvortą*). Į jūsų sveikatą, panove!

Petraševskiui su Emalnavičium pranykstant, atbulas grįžta iš tamsos labai išsigandęs Orlovskis

ORLOVSKIS. Ko lendi? Jau ten, ten tu visa išplėšei. Ko nori dar?

***** Slimokai – sliekai. (Red.)

* Skarbas – turtas. (Red.)

** Plecius – žemės gabalas, sklypas. (Red.)

*** Budavoti – statyti. (Red.)

Pasirodo Klungevičius su raudonu foliantu

KLONGEVIČIUS. Tavo rankos virpa, eminencija. Pamoksluose tu Dievo vardą ir sukruvintas mergaites painioji. Tu nebeišgali pakelti vyskupo lazdos. O švenčiausiame sode ištvirkimo kirminai tarpsta. Daugel kunigų, pašaukimo atsižadėję, kūniškam gyvenimui pasidavė: kortomis lošia, alkoholyje mirksta, su ištvirkėlėmis sangulauja. Šetono buveine virsta bažnyčia, o tikintieji karčemoj praleidžia maldų valandas. Ką tu darai, tu, eminencija Orlovski, kad šventą tėvo sostą apsaugotum nuo sutepimo?

ORLOVSKIS. Aš... aš... ieškau Marijos...

KLONGEVIČIUS (*grėsmingai*). Duok šen rubiną!

ORLOVSKIS. Nebeturiu... Aš jį...

KLONGEVIČIUS. Rubiną!

ORLOVSKIS (*rėkia*). Oo! Paleisk, tik nežudyk, aš viską, viską...

Pasirodo Mališevskis su taure raudono skysčio

MALIŠEVSKIS (*tapšnodamas Klungevičiui per petį*). Šitaip nereikia... Mielasai Klungevičiau, jo eminencijos pirmajam patarėjui nepritinka šitaip. Tą patį galim padaryti švelniai ir gražiai, be kraujo lašo. Ko skubėti?

Paleistas Orlovskis slepiasi pamišėlių krėslan

KLONGEVIČIUS. Viešpaties namų saugumas ir garbė neleidžia delsti.

MALIŠEVSKIS. Jei taip... Puiku. Pradėsime nedelsdami. (*Siūlydamas taurę, kviečia į pamišėlių krėslą*)

Orlovskis nuslenka į celę

KLONGEVIČIUS (*nugėręs gurkšnį, atsisėda*). Patogus krėslas. Ir, atrodo, tvirtas.

MALIŠEVSKIS. Mališevskiu jūs galite pasikliauti. Krėslas išbandytas. Pati istorija jame sėdėjo. Be to, jis turi nuostabią savybę: kai ilsimės, jis žadina unikalias mintis, kurias vaizduotė čia pat paverčia realybe. Šventiems apmąstymams geresnės vietos nesurasit. Gal pageidaujame įsitikinti? Atlošiate patogiai galvą (*rodo išpjovą kaklui*), padedat rankas ant kelių, raumenis atpalaiduojat, užsimerkiat... (*Uždaro krėslą, iš kurio kyšo tik galva ir batai*) Jūs – valdovas. Protingas, doras ir galingas. Prieš jus klūpo atsidavę pavaldiniai. Jokie rūpesčiai nevargina jūsų galvos. Krūtinę užplūsta ramybė. Nei durklas, nei nuodai netrikdo sapno. Užtenka mostelti pirštu, ir kiekvienas jūsų noras išsipildys. (*Pauzė*) Atsimerkit.

KLONGEVIČIUS. Mokate svečius priimti, daktare. Krėslas tikrai nuostabus.

MALIŠEVSKIS. Jei svečias giria šeimininko žirgą, vadinas, geidžia dovanos? Drįstame pasiūlyti. Kaip priedą prie rubino. (*Parodo žiedą*)

KLONGEVIČIUS (*duodamas Mališevskiui piniginę*). Jūs – ištikimas Dievo namų tarnas, ir mūsų pareiga...

MALIŠEVSKIS. O ne... Jūs nepažįstat Mališevskio. Jis ima auksą tik tada, kai užduotis niekingai paprasta ir proto polėkiui sparnų neteikia. Ne auksas, o veikla maitina Mališevskį.

KLONGEVIČIUS (*perduodamas Raudonąjį foliantą*). Kiekvienas eminencijos Orlovskio žingsnis užrašytas, ir manome, kad jūsų protas atskleis šią bylą iki galo.

MALIŠEVSKIS (*sklaidydamas foliantą*). Ieškojimo palaima! Kiekvienas žodis – tūkstančiai prasmių! Tik paklauskite. „Ir užrašė archyvaras Ryla Žodį ir Veiksmą jo, kad parodytų palikuonims Viešpatį su visa nuogybe jo.“

Orlovskis, jau anksčiau slankiojęs aplinkui, siekia, knygos. Mališevskis žvilgsniu sugrąžina jį celėn

KLONGEVIČIUS. Viešpatį su visa nuogybe jo... Kokia erezija!

MALIŠEVSKIS (*glostydamas Klongevičių*). Paranojikas... Su aiškiais maniako bruožais...

KLONGEVIČIUS. Jūs turit galvoje...

MALIŠEVSKIS. „O praėjus septynioms dienoms, Viešpats pakėlė pirštą, ir buvo atimtas užrašiusiojo protas.“ Kiekvienas žodis – tūkstančiai prasmių! Tačiau esmė – viena. Ji paslėpta po puošmenų skraiste už nutylėjimų, tarp nuotrupų. Ir didis menas – rasti mintį, kuri pagrįstų mūsų diagnozę.

KLONGEVIČIUS (*atsistodamas*). Neišmanau, kaip jums ir atsilygint.

MALIŠEVSKIS. Veikla, veikla maitina Mališevskį. (*Užmovęs ant Klongevičiaus piršto žiedą, paduoda taurę, kurią šis išgeria*) Tad krėslas – jūsų.

Klongevičius, lydimas Mališevskio, išeina. Orlovskis, bailiai juodu aplenkęs, atropoja prie krėslų, šliaužiodamas aplink, kažko ieško, radęs šiukšlę, kikeną. Strazdas pasirodys Rylos monologo metu

RYLA (*matomas jau nuo to laiko, kai Mališevskis atskleidė foliantą*). Nepastumsi artimojo į prarają ir nesumindysi jo veido, kopdamas aukštyn. Koja ar ranka, kuri tai padarytų, pikčiausiais raupsais apteks ir bus gangrenuota. Neras toksai vietos, skaudulį kamuojamas – mėsa nuo kaulų kris, o gangrena apims jo pečius ir papilvę. Ir tik tas sustabdys baisią ligą, kurs, ėmęs kirvį, nukapos gangrenuotas galūnes.

Strazdas išvysta Pikulienę, labai suvargusią. Pasirodo ir Petraševskio bei Emaliničičiaus siluetai

PIKULIENĖ. Nulipk, Antanėl. Užtenka jau. Namelius apleidai, pro stogą kiaurai lyja, o tu lakstai su tom savo dainuškom. Jei manęs nebenori, tai bent Praniuکو pagailėk. Juk tikras tavo vaikas.

STRAZDAS. Ir tu, Marija, ton pačion dūdelėn.

PIKULIENĖ. Kas bedaryt? Uždovyt* baigia, nelabieji.

STRAZDAS. Kartą buvau nulipęs, tai lenciūgais tuoj suvaržyt pasišokai – per pakinklius, per dūšią.

PIKULIENĖ. Meilės lenciūgai tokie saldūs, Antanėl.

STRAZDAS. Tai jum, bobom, atrodo. O lenciūgai yia lenciūgai.

PIKULIENĖ. Ar aš ką ne taip dariau, kas moteriškai nuo Dievo skirta? Ar neatidaviau va šitų rankų išsprogijusių, kurių griovelis alei vienas globonę reiškia? Ar karštumo širdies, nuo rūpesnių išsiklebenusios, tau nepaskyriau? Ir namų ugnelę sergėjau, ir purvynę nuo tavo nugaros gremžiau, ir rūkšlę nuo kaktos glosčiau. Ant visų liežuvių nuspjovus, kaip vergė tau tarnavau, dieneles ir nakteles į tave, į mūsų vaiką sudėdama... O tu... vienu du... su Pranciškėliu... vargams pametei...

STRAZDAS. Marut, žaizda neužsitraukianti esi, tulžies kartybe paėjusi. Ale negalėjo Strazdelis kitaip. Jam čilbėti, žmonelius pavasarėlin kviesti reikėjo. Argi čilbės giedorėlis, jeigu kasdie ir kas naktį dėl pačiutės ir dėl vaikelių drebės, vanagų išsigandęs? Nežinai, katrą dieną dvaras užpuolęs nukotavos**, žandaras retežiais paskambins. O kur da ligos visokios, vargdienių palydovės? Kur karė kasdieninė su nepritekliais? Būtų Strazdelis visam laikui nulipęs, širdį tau, Marut, atidavęs, – kas jam būtų belikę? Kaipgi dainelę vedžiosi, jei širdis nebe tavo? O neduok Dieve, giltinė dalgį po pačios ar vaikelio kaklu pablizgins, taigi ir pats – nors gulkis šalimais į duobę. Ne iš gerumo, Marut, – su ašarom paširdžiuos, didžiausios kaltybės draskomas, suplazdeno Strazdelis skaudamu sparniuku, šiaip taip pakilo, tik dainynėlį po pažasčia pasispraudęs, kad vienatvės dausoį žaizdas pasigydytų.

* Uždovyti – užkamuoti. (Red.)

** Nukotavoti – nuplakti, primušti, nukankinti. (Red.)

PIKULIENĖ. Ak bėda, tu mano bėda! Iš tokios laimės, tokios saldybės šitaip įpulti... (*Pamato Petraševskį ir Emalnavičių*) Jūs, jūs, erodai... mano Antanėlį medin įvijot... (*Emalnavičiui*) Tu iš ambonos, pekлом grūmodamas, vargšę našlę ūdijai***, nuo išpažinties be išrišimo kaip gegutę kukuonėlę vaikai, paleistuve apšaukei, visą svietą užpjudydamas! Kad tūžmastis tavo ant tavęs pačio nupultų, kad tu kur paversmėn susmegtum, visom bjaurybėm užspringtum, kad kirmės nepūstų tavo mėsos, o šunys valkiotų kaulus tavo! (*Griebia Emalnavičių, kuris suyra*) Viešpatie, jis kiaurai sukirmijęs... (*Gieda Visų šventųjų litaniją*)

STRAZDAS.

Numirė Palšis, nugojo,
Kurs po bažnyčias lakiojo;
Duok, Dieve, pakajų,
Šiokį tokį rajų
Tam Palšiui.
Žino tai langai ir kertys,
Kuriom lakiojo jo čvertys,
Kaip sidabrą nešė
Ir šventuosius pešė
Tas Palšis.
Bet, kaip jis mirė, tai dyvas!
Numirė Palšis, negyvas.
Kas buvo, tai buvo,
Bambizas pražuvo
Ant amžių.
Jau dabar Palšis po sūdu*.
Kad jo nekorė, tai cūdu**!
Ne teip didis cūdas,
Kaip ladokas būdas –
Vagystės.
Bėkit, bambizai, ant grabą,
Apverkit Palšį nelabą,
Šaukdami verkite,
Rankomis plokite,
O, vei mir! O, vei mir!

PIKULIENĖ (*Petraševskiui*). Ir tu čia, pons Petrašauskai, teberiogsai? Da neprisilakei vargšų kraujo. Išmušė tavo valanda! (*Persiplėšia marškinius*) Žiūrėk, žiūrėk, pons Petrašauskai! Nuo ko tos žaizdos, pūliais paėjusios? Nuo ko tos rimbės ruplėtos? Gyvatės sugėlė? Rupūžės nušliaužiojo? Už menką nieką kotai tavo, lovin pasiguldę, šutino. Už kukšelį žolės, už obuoliuką, žabarą. Viskas tavo, smako besočio! Pievos, sodai, miškai. O vargšei moteriškai – gyva į žemę lįsk! Visa į kuprą susimetus per darbus tavo gobšybei. O ką sumokėjai? Pažadėti visi jūs, turčiai, greiti. Aukso kalnus, rojaus obuoliukus. Tik triūsk, tik sotink žemę jūsų... geradėjų, maitintojų... O kai sveikatos nebėr, matai – tik labai užsiplėšus. Siurbė, va kas tu, pons Petrašauskai! Išeis jum atgal pro gerklę kruvinas našlių prakaitas su visu skilviu ir žarnom! (*Kimba į Petraševskį kuris taip pat suyra*) Iškvaišai visai, Pikulien, draskais, kaip drignių užsiėdus, – juk ir šitas jau seniai kirmių užpultas... (*Gieda*) Amžiną atilsį duok mi-irusiems, Vie-ešpatie, ir amžinoji šviesa-a tegul jiems švie-ečia. (*Nyksta*)

*** Ūdyti – barti, plūsti. (Red.)

* Sūdas – teismas, nuosprendis, bausmė. (Red.)

** Cūdu – čia: keista. Cūdas – stebuklas. (Red.)

STRAZDAS. Marut, palauk, tu dar nepasakei, kur mūsų Pranciškus!

PIKULIENĖ (*pranykdama*). Nebeturiu aš valios ant savęs... Žemelė kviečia...

STRAZDAS. Dieve, Dieve, šimteriopai atsiimi už savo dovanas. Už liuosybės*** džiaugsmą, už sparnelius tu atimi jaukią židinio ramybę. Giesmelę širdin įdėdamas, brangiausią bičiulystę rakštimi paverti. Be galo, be galo didelė Strazdelio kaltė, Marut. Jo sąžinė už dervą juodesnė ir širdis graužaties pilna. Sunkiausią išpirką paskirk, Viešpatie, tik neleisk mirti su Judos dėme ant veido.

RYLA. Auksu ir šlove nesusitėpęs, liksi gyvas. Veido prakaitu valgęs duoną, liksi gyvas. Aistroje pradėjęs palikuonį, liksi gyvas. Sielos balso paklausęs, liksi gyvas. Užtat būsi klajūnas ir pabėgėlis ant žemės. Nei pirkios, nei moters neturėsi. Į bėdą vienakinkę tavo skarbas sutilps. Ir bastysies iš parapijos į parapiją kaip amžinas žydas, ujamas ir persekiojamas, prie amžinos ramybės vartų artėdamas.

I dalies pabaiga

II DALIS

Scenovaizdis tas pats

ORLOVSKIS. Visiškai slaptai...

RYLA. Jūs girdite? Jis vėl diktuoja.

Pasirodo Marija, Rylos duktė. Atokiau moterų vienuolių siluetai. Orlovskis duoda Marijai komunią, paliesdamas jos lūpas. Išsigandusi mergaitė pabėga, bet, susidūrusi su vienuolėmis, grįžta ir suklumpa prie Rylos

MARIJA. Tėveli, gelbėk. Aš bijau jų!

RYLA. Aš nepažįstu tavo tėvo.

MARIJA (*apglėbusi Rylos kojas*). Kodėl? Juk taip mane mylėjai...

RYLA. Nepažįstu, Marija. Tai buvo taip seniai. Kada manęs nebuvo. Kai buvo rašaluotas archyvaras, kursai, apakintas dienos, regėjo vien paviršiaus kontūrus ir manė, kad paviršius – tai esmė. Sulinkęs tarp dulkėtų foliantų, jisai klusniai skrebena plunksna, užrašinėdamas skirtuosius sunaikinti. (*Tyliai*)

Džordanas Brunas, Janas Husas, Liščinskis, Cholodovskis, Kolontajus...

ORLOVSKIS. Visiškai slaptai, visiškai slaptai. Marija N., piktosios dvasios apsėsta, išspjovė Dievo kūną. Tegu atpirks ji dangiškojo tėvo įžeidimą, ašutine uždusindama velnio kėslus.

RYLA. Juoda nakties tyla... Visi vardai, Baltojon knygon surašyti, grasos namams, beprotnamiams ir ugniai pasmerkti, atgijo, virto gerklėmis – klausykite, klausykite! Džordanas Brunas, Janas Husas, Liščinskis, Cholodovskis, Kolontajus!..

Marija traukiasi nuo tėvo. Prie mergaitės grėsmingai artėja vienuolės. Pasirodo Mališevskis

RYLA. Marija, tu pažadinai apmirusius vardus, vos spėjau įrašyti tavo vardą.

MARIJA (*klaupiasi maldaudama*). Pasigailėkite... Nejau jūs niekada nebuvo skaisčios, nemylėjot?

FELICIJA. Taip liepta, dukra.

*** Liuosybė – laisvė. (Red.)

Vienuolės apsupa besipriešinančią Mariją, paliečia nuogas jos kūno vietas, ir mergaitė netenka jėgų. Prie jos pasilenkia Mališevskis. Orlovskis godžiai stebi

MALIŠEVSKIS (*atsitiesęs*). Praneškite jo eminencijai Orlovskui, kad ši mergaitė skaistesnė už baltos lelijos žiedą. (*Pakeldamas rankas*) Vandens, sesutės. (*Pažiūrėjęs į rankas, šypteli*) Vandens nereikia... (*Šypsodamasis nutolsta*)

Mergaitė visiškai bejėgė. Vienuolės ją nurenginėja, kerpa, skuta, apvelka abitu

FELICIJA. Tris savaites gulėsi kryžiumi, plaksies ir melsies, idant, apvalydama sielą, pasiruoštum tai minutei, kai Viešpaties siųstasis pravers duris... ir būsi išganyta.

ORLOVSKIS. Bet aš neįėjau! Jūs matote, jūs girdite, priešmirtinę valandą nemeluojama, aš nebuvo įėjęs, aš jos nepaliečiau!

MARIJA (*tyliai*). Jėzau, Jėzau, tavo galva erškėčiais vainikuota, o krūtinė ietimi perverta, visus sopulius tu patyrei, pažvelk gailėstingumo akimis į nusizėmusią našlaitę ir pasigailėk jos. Viešpatie, mirties aš nebijau. Bijau jo pirštų. Aš myliu aficierių. Padaryk, Jėzau, kad jis ateitų, bent vieną kartą ateitų, kad galėčiau pasakyti, kaip myliu jį, ir iki mirties tarčiau, Jėzau, vien tik tau...

RYLA (*dukrai pranykstant*). Mylėdamas atsižadėsi meilės. Kaip ėriuką nuneši ją ant atsižadėjimo aukuro, kad sudegintum kaip angį. Bet, jei paslėpsi ją kaip auksą ar brangenybes už devynių užraktų, tu būsi pasmerktas praradimo siaubui, nes nežinome nei dienos, nei valandos, kada užraktai bus nuplėšti. Mylėsi atsižadėjęs.

Strazdas suklūsta. Pasigirsta vis artėjanti plėšikų daina

Atsižadėsi ir to, ką esi pagimdęs. Kaip jaunas plėšrūnas badmečiu suėda savo gimdytoją, taip kūrinys vienąkart išžioja nasrus prieš kūrėją. Atsižadėjimas – vienintelė atspara, ir sunkiausių išbandymų valandą palaikanti dvasios tvirtybė. Ramybės palaimą rasi atsižadėdamas.

Plėšikų daina

Mes, razbaininkėliai,
mes, razbaininkėliai,
po tilteliais pasitūpę,
peiliukus galandam.

Mūsų – žali gojai;
mūs – valia valūžė;
kur tik norim, ten nujojam, –
atiduok mašnelę*.

Jei neatiduosai,
daug nesirokuosim**, –
ant šakelės pakabinę,
siuončiam pragarėlin.

* Mašna – nedidelis maišas pinigams dėti. (Red.)

** Rokuotis – šnekėtis, kalbėtis. (Red.)

Velniui mes užrašėm
savo kietą skūrą,
o Dievuliui – iš po kilpos
kelnes ir kepurę.

Plėšikai apstoja Strazdą

PRANCIŠKUS. Žegnokis, tētušėli! Prisikviete! Kapšas ar gyvybė!

STRAZDAS. Pranciškau...

PRANCIŠKUS. Cha cha cha! Išsigandai? Velniam man tavo gyvybė, jeigu neturi kapšo. Man ir savosios per akis. Tik uteliokus našlaičiais paliktume, penėtoją atimdami. Pikulienės benkartas ne šiaip koks mėsininkas. Jis kunigėlio pradėtas, paties aukščiausiojo razbaininku*** paskirtas. Ne per daug malonu pilvus kiurdyti, ale nēr kas darai – kapšo gražiais žodeliais neišmelsi. O nenusmeigsi iš sykio – tokius tirščius paleis, kad nē tas kapšas nebekvepia. Paliktum gyvą... Dar bjauriau. Visus aulus nuseilios, kol atsispardysi. Ir vis vien reiks nudobti. Ne žmogų – jo menkystę, jo bjauratą.

STRAZDAS. Pranciškau, kuo tu virtai!

PRANCIŠKUS. Ogi tuo, kuo jūs visi mane padarėt. Tu, tėvas. Ana, močia. Tavo mužikai, ponai, žandarai, pats Dievas.

STRAZDAS. Ir tu neturi savo valios?

PRANCIŠKUS. Aš Pikulio Pranciškaus valią vykdau.

STRAZDAS. Kokią teisę turi ant artimojo gyvybės? Tu ją davei?

PRANCIŠKUS. Maloniausiai norėtų jie turėti tą pačią teisę ir ant manęs. Bemat nutemptų j kartuves. O tie tavo išpopinti mužikai žviengtų iš linksnumo – tijatras be pinigų!

STRAZDAS. Tu – razbaininkas.

PRANCIŠKUS. O tu, seni, geresnis? Juk savo, tik savo malonumams pasidavęs, pradėjai sūnų, kad kiekvienas pienburnis jį benkartu pravardžiuotų. Vos iš lopšio išlipęs, jis jau akmenį užantin paslėpė. Gyvybę davė... Nepliaukšk niekų, tetušiuk.

STRAZDAS. Tu visai nesupranti savo tėvo...

PRANCIŠKUS. Kaipgi, Strazdelis, didysis giedorius, mužikų užtarytojas... Jam kitaip neišėjo, jam reikėjo po medžius lakstyti... O kad močia ežerus prikukavo – nusispjaut. Kas iš tų tavo dainuškų! Žiūrėk, žiūrėk!

Pasigirsta „Giesmė prieš mišią“. Labai sugraudintas Strazdas mato suklupusius baudžiauninkus

Pulkim ant kelių visi, krikščionės,
Trokšdami dėl sau Jėzaus malonės.
Su ašaromis, pulkim su viera*
Prieš tą strošniausią Jėzaus afierą**.
Prašau tau, Jėzau, su karšta širdžia,
Malonėj tavo man patį girdžiu.
Priduok man loską*** save garbintie,
Idant galėčiau su tau gyventie.

*** Razbaininkas – plėšikas, žmogžudys. (Red.)

* Viera – tikėjimas. (Red.)

** Strošniausia afiera – baisiausia auka. (Red.)

*** Loska – malonė. (Red.)

Pablagaslovyk****, Jėzau saldžiausias,
Maldomis mūsų, Tėve aukščiausias.
Pablagaslovyk mūsų nameliams,
Duok urodzajų gausių laukeliams,
Duok zgađą****, meilę, duok ir pakajų,
O dūšioms čyščiaus dangišką rojų.
Gyviem sveikata, duok čėsą gerą
Per tą švenčiausią mišios afierą.
Puolam po kojom, mielaširdingas,
Jėzau saldžiausias, Jėzau garbingas.
Laikyk mums visus apiekoj***** savo,
Turėk visados po sparnu tavo.

Giesmės metu trumpam pasirodo Petraševskis su Emalnavičium. Įsiveržę kazokai, karininko vadovaujami, kausto vyrus ir guja lauk

PRANCIŠKUS (*pasibaigus giesmei*). Suklupdei visus, giedoriau, prie nuolankumo pripratintai. O anie, atėjūnai, tik to ir laukė... Šliužai. Visi. Tas tavo muzikas mėšlavabaliu nevertas. Muziką reikia mušti, kad išdidumo išmoktų, į snukį vožt išmoktų, kad nelaižytų perėjūnams bato, nečiulptų pono apseiliotų kaulų. Kotas doresnis už tave. Kiekvienas jo kirtis muziko protą žadina. O tu... migdai savo pranašystėm. Pranašas... Cha cha cha... Muzikui kailis už šimtą pranašų brangesnis. Gal sakysi – ne taip? Ar bent pajudino kas pirštą, kad išvaduočiau, kai tave, užtarytoją, iškoneveiktą ir suniektą, klebonai Pažaislin vežė? Lyg tarakonai išsislapstė po plyšius. Akis užsidengė. Kad nematyčiau. Apsidžiaugė! Kaip gyvas priekaištas vis po viršūnes tupinėjai, ir kiekvienas, į tave žiūrėdamas, savo kiaulišką gyvenimo būdą regėjo. Tegu tad rauna to paukščio padaigslis, tegu riša prie lovio nupeštą. Nebus, kas primena, ir kiaulėmis nebūsim. Tai va, tētuši, kaip išeina.

STRAZDAS. Tik pirkliai ir vertelgos už palūkas skolina, o paukštis nelaukia atpildo už savo giesmę.

PRANCIŠKUS. Žinoma, tētušis turi kuo pasigirti. Jis aukščiau visko. Kone pats ponas Dievas – kūrėjas. O sūnus jo vienatinis? Kodėl jis turi mokėti už jo didenybės šlovę? Todėl, kad jis Pikulis. Ne Strazdas, o Pikulis. Tik dėl patyčių Pranciškum, motinų gimdančių patronu, pakrikštytas. Kaipgi nešlovins tavęs muzikas! Tiek pričiulbėjęs, pats gyvas graban įlindo ir dar vienatinio sūnaus kraują magaryčių pastatė. Bus ko lakti. Už dyka, atpildo nebijant. Kam duoti į rekrutus savo vaiką, gaudinti mylinčios močios širdį, jeigu turim sodžių mergvaikį, siratą*, pirmą mušeiką, vagį ir latrą paskutinį – Pikulienės Pranciškų! Nei žemės jis myli, nei Dievo pripažįsta. Rekrutas apsigimęs! Suriškim, išromykim, žandams atiduokim, bene gaus galą kokioj skerdykloj. Tegu pastaugs kalė, tokį nevidoną pagimdžiusi! Pikulį pažaboti užsimanė... Pačią pirmą naktį jis lenciūgus nusigrauzė. Ir parėjo. Baisėnis už paskutiniojo teismo dieną. Ir šmūkstelėjo raudoniausią gaidį ant sodžiaus. Kad veislę keturkojišką išsvilintų.

STRAZDAS, Vaike, vien kūno įgeidžiais gyvendamas, dūšia rūpintis pamiršai, ir nėra galo tavo įtūžiui.

PRANCIŠKUS. Tėve, kas ji yra, toji dūšia? Ar ne tavo skystumas?

STRAZDAS. Dūšia – tai pavasarėlio, saulės regėjimas. Nors ir žiema, nors ir naktis... Dūšia – tai rankų šiluma, nereginičiam ištiesta, sopulio suraminimas. Ir visa, ką aukoji labiau už save kenčiančiam, užmokesčio nesitikėdamas, iš dūšios yra išėję. Per tai ir palaimą žemėj surandi.

**** Pablagaslovinti – palaiminti. (Red.)

***** Zgada – santaika, santarvė. (Red.)

***** Apieka – globa. (Red.)

* Sirata – našlaitis. (Red.)

PRANCIŠKUS. Nors bėgi, savo moterį ir vaiką vargams ir žmonių žiaurumui pamesdamas... Viskas aišku, tetušiuok. Dūšia yra tai, ko negali būti. O jeigu ir galėtų, vis tiek nėra. Nes dūšia pati save suėda. Pašnekėti ir mes ne pėsti, tetušiuok. Bet atseikima, rods, pagal darbus. Esu razbaininkas. Ir kilpoj kabaliodamas, neišsižadėsiu savo vardo. O tu, ant tako prikakojęs, krūmuosna slepies. Katras iš mudviejų doresnis?

STRAZDAS. Pranciškau, sūnau, ir tu!..

PRANCIŠKUS (*pranykdamas*). Katras doresnis? Katras doresnis?

STRAZDAS. Visi, visi – judos iskariotai! Paduok jiems ranką – tuoj lenciūgus... O širdį paaukosi – jie parduos... Giesmelė, giesmelė doriausia. Sunkiausią valandą, kada išduotas ir parduotas užstaugsi girios glūdumoje lyg vilkas, atskris giesmelė paukštužėlis, nutūps, sparneliais kėstels: čiau, čiau čiau! Pažvelk, Strazdel, koks rytas aušta, gojeliai skamba nuo balsų, giedok ir tu.

Pasvydo, pasvydo,
Aušros žvaigždė pasvydo, pasvydo.
Ir gaidelis pragydo, pragydo.
Vieversys, vieversys,
Vieversėlis siausdamas
Šoka vėju plakdamas, plakdamas
Padangėm,
Siaudžia, griaudžia padangėm...

Aidas

Kas gi te? Kas gi te?..

Kas gi tenai už miško

Žiba, tvaska, ištiško?

Aidas

Saulelė... saulelė...

Saulelė,

Saulelė te tekėjo,

Aukso žiedais mirgėjo.

Sujudo, sušneko,

Aidas

Juda šneka... šneka...

Juda šneka paukšteliai,

Žydi rožėms liekneliai.

Raselė,

Krinta perlų raselė,

Linksma žalia pievelė.

Gegužė,

Aidas

Ku kū... ku kū...

Gegužėlė kukuoja,

Ir karvelis brukuoja.

Kiškelis

Lekia lygiom pievelėm,

Kerpa gudriom auselėm.

Pražuvo,

Aidas

Pražu... pražu...

Pikti čėsai pražuvo,

Aidas

Kiteip... kiteip...

Vis jau kiteip, neg buvo.

Kiteip? kiteip?

Cha cha cha cha!..

Minutę gėrisi, akyse ašaros. Tačiau netrukus įtūžta

Sienos! Prakeiktos sienos! Kas iš giesmelių, nusiramino, jei nieks negirdi, negirdi! Negirdi!

RYLA. Vien tik kančia išmokys atsižadėti, nes kančia – silpnųjų stiprintoja ir tvirtųjų grūdintoja, kančia – tuštybės niekintoja ir tikrųjų lobių kūrėja, kančia – tikrasis vertinimo matas, neišsenkantis pažinimo šaltinis. Tad šauksimės kančios, kad ją pasitiktume, kaip kalnuose paklydęs keleivis pasitinka medėją, žinantį kelius į perėją.

Pasirodo klūpanti Rylos duktė ir Felicija

FELICIJA. Kelkis, dukra. Trys maldų ir nusizeminimo savaitės nuplovė tavo sielą. Paruošim šventei tavo kūną.

Jeina vienuolės, nešinos apiplovimo indais. Jos nurengia mergaitės abitą, plauna ją, aliejais tepa pažastis, krūtinę, apvelka baltais marškiniais. Felicija neša mergaitę po baldakimu. Guldydama ilgai bučiuoja.

Vienuolės svyruodamos išeina

Orlovskį, vogčia sėlinantį prie mergaitės, staiga sustabdo Rylos žodžiai

RYLA. Nenuskriausi našlaitės, atidengdamas jos nuogumą. Triskart prakeikti bus žemiškieji smaguriai – jų sėklos galia bus atimta. Šimtąkart prakeikti Dievo tarnai – nekaltybės kraujas puls ant jų akių, ir jiems nebus atleista.

ORLOVSKIS (*vėl sėlindamas prie mergaitės*). Bet aš neatidengiau... Viešpats mato, neatidengiau...

Rylos duktė, traukdamosi nuo Orlovskio, pamato silpnai apšviestą karininko siluetą. Stipriau jį apšvietus, paaiškėja, kad tai girtas kazokas

Mergaitė bėga prie kazoko, prisiglaudžia. Kazokas, pakėlęs ją ant rankų, pranyksta

RYLA. Ir nuvedė girtas kareivis mergaitę į arklidę, kur linksminosi jo bičiuliai, ir iki saulės tekėjimo girdė ją degtine, o, saulei tekant, viens po kito jie atidengė josios skaistumą. Baisios kaltybės prisipildė žemė. Durnaropės, dilgės ir piktieji dagiai sužėlė bjaurasties vietoje. Ir gulėjo ten parkritusi mergaitė, Dievo nebesišaukdama, o žmonės jos nematė tris dienas ir tris naktis.

ORLOVSKIS (*išsigandęs savo kėslo pasekmių*). O Marija, kas gali įspėti Dievo valią! Mano žmonės tavęs visur ieškojo.

Pasirodo Mališevskis. Ant jo rankų sukruvinti Marijos marškiniai

MALIŠEVSKIS. Jūsų eminencija, ką darysim? Žaizdos gangrenuotos, ligonės valandos suskaitytos. Tačiau... prabilti ji dar gali.

ORLOVSKIS. Ji gali prabilti... Ji negali prabilti, daktare!

MALIŠEVSKIS. Suprantama... Ji negali prabilti. Jums leidus, mes paruošim vaistus... (*Numetęs ant Orlovskio marškinius, pasišalina*)

ORLOVSKIS (*bučiuodamas marškinius*). Piktasis angele, atstok... Tai netiesa... netiesa... Aš atėjau su švenčiausiuoju. Tavo žaizdos buvo gangrenuotos, ir aš įsakiau...

RYLA. Ir sugirdė daktarai vaistus, ir buvo atimtas jai liežuvis – mergaitė mirė neprabilusi. O archyvaras Ryla, paėmęs nepradėtą foliantą, atvėrė venas, pamirkė kraujyje plunksną ir ant viršelio užrašė: RAUDONOJI NAKTIES KNYGA. Ir kiekvieną naktį jis kėlėsi ir degė žvakę, kad užrašytų Viešpaties tarnų slapčiausius darbus.

Orlovskis įtariai žvalgosi, slepia į gultą marškinius

RYLA (*Orlovskio adresu*). Kad keltūsi ir jie kiekvieną naktį, degtų žvakę ir tikrintų durų užraktus.

ORLOVSKIS. Ryla... Jo Raudonosios knygos žodžiai...

RYLA. Nes išsigims apvainikuotieji smaguriai. Baimė iškreips jų regėjimą, priartintųjų veiduose skaitys jie įtarią savo mintį, angys, žiurkės ir nuodingieji šliužai vaidensis jiems dienos šviesoje.

ORLOVSKIS. O jeigu jie pasklis? Jeigu pasklido? Daktaro! Kvieskite daktarą!

MALIŠEVSKIS (*išdygęs šalia Orlovskio*). Jūsų ekseminencija, gydomasis Mališevskio krėslas jau užimtas.

ORLOVSKIS. Keliems dievams tarnauji, skūrmainy?

MALIŠEVSKIS. Jūs – Viešpaties aukščiausiojo tarnai, o Mališevskis – jūsų tarnas. Be jo nė vienas jūs neišsiverčiat. Vadinasi, ir jis Aukščiausiajam tarnauja.

ORLOVSKIS. Ir tada... kai jis išduoda ir parduoda?

MALIŠEVSKIS. Išdavystė... Kas ji? Tai vienas gėrio variantų. Tobulas istorijos kelių valytojas. Tai hiena, suryjanti luošius. Jeigu ne ji – istorija sustotų, imtų pūti, įklimpusi maitos krūvoj.

ORLOVSKIS. Tavo darbai šėtono įkvėpti...

MALIŠEVSKIS. Kam taip griežtai, Orlovski? Kol buvai pateptasis, Mališevskis vykdė tavo nurodymus. Tau trukdė išsišokėliai, ir medicinos menas juos paversdavo piktųjų dvasių apsėstaisiais ar bepročiais. Tavo pirštai geidė paliesti paslaptį, ir medicinos menas teikė tau saldumo. Laikas bėga, dievai mainos, o Mališevskis vis toks pat, jis – nemirtingas. Che che.

Baltramiejus nutempia Orlovskį į celą

STRAZDAS (*jau kiek laiko klausęsis Mališevskio žodžių*). Jis nemirtingas... nemirtingas... Kas jis?

CENZORIAUS BALSAS. Tai nulipom, Strazdel? Krapštytas taip ilgai, nenukrapštytas. Nulipom. Savo valia. Nebeištverėm.

STRAZDAS. Kas tu? Su kuo šnekuos?

CENZORIAUS BALSAS. Su tuo, kurs visada visur yra. Viršum tavęs ir po tavim, šalia tavęs ir netgi tavyje. Nors mirtingieji jo nemato.

STRAZDAS. Viršum manęs ir po manim, šalia manęs ir netgi... Tu – ponas Dievas.

CENZORIAUS BALSAS. Esame tas, kurs atkelia vartus poetų įkvėpimui ir užkerta kelius laisvamanystei. (*Pasirodo valdininkėlis*) Didysis cenzorius!

STRAZDAS. Na, šitokios kirmės tikrai many nėra.

CENZORIUS. Bet nulipai pas tą kirmę, Strazdel, nebeištverėi? Įgriso giedoti pačiam sau, kai balsą tik sienos girdi? „Bo esmu valna paukštela, neturiu ant savęs pono...“ Che che.

STRAZDAS. Ir tokio vabalo naguos Strazdelio sparniukėliai...

CENZORIUS. Sparniukėlius pamiršk, jau kartą tūpęs. Pats metas susirūpinti palikimu. Manau, dėl to ir būsim nusileidę? Giedojai, prigiedojai, o giesmelė – nuskrido ir prapuolė. Prapuolusi giesmė – tas pat, kas negiedota. Paukštytis, be liežuvio gimęs.

STRAZDAS. Giesmelė neprapuola.

CENZORIUS. Tai ko gi nulipai, jei neprapuola? Tai kam gi tūkstantis aštuoni šimtai keturioliktaisiais savo kaštu, apeidamas mane, išspausdinai pas Vilniaus misionierius „Giesmes svietiškas ir šventas“? Būtumei sau ir toliau po mišką laidęs gerklę. Nebe tie laikai, Strazdel. Dabar be cenzoriaus nė žingsnio. O cenzorius, patsai sakei, – kaip ponas Dievas. Jis visa žino, visa mato. Nepasislėpsi už šventų giesmelių. „Bo esmu valna paukštela, neturiu ant savęs pono.“ Ir nori, kad tokiai laisvamanystei cenzūra pritartų. Tik pabandyk, cenzoriau, išleisti svietan šitokią ereziją, mėgdžiotųjų kaip blusų pavasarį privis, ir kurią stverti, neišmanysi.

STRAZDAS. Pons cenzoriau, negi tamstos su marškiniiais gimę? Ar jau taip prie vergystės pripratę, kad visai pasigadinot, nieko nebesuprantat? Juk ponas Dievas tam ir paleido paukštelę, kad ji laisvai čilbėtų savo giesmę.

CENZORIUS. Kytras esi, Strazdel, è, kytras. Bet mes ne tokius riešutus sukrimtę. Kur girdėjęs, Strazdel, kad sotūs apie lašinius šnekėtų?

STRAZDAS. Visi mes gimstame nuogi. Tiktai vėliau apsivelkam žiponą. Kas galionuotą, kas skylėtą. Tad kuo geresnis tamsta? Po žiponu gal dar skurdesnis bėdžius? O kad jau užsivilkai žiponą su galionais*, tai ir burnas gali kamšyti!

CENZORIUS. Maištą keli? Dar neįsikalei, kas laukia svieto kiršintojų? (*Eina į Strazdo celę*) Tačiau tu gali išsipirkti. Tavęs klauso muzikas, nors ir baries ant jo, piktu vadini. Ir mes – iš pono Dievo, tad reikia susitart gražiuoju. (*Celėje*) Ir ko nesusitart? Mes – ciesoriaus, o tu – narodo** balsas. O ciesorius ir jo narodas – viena šeima. Ciesorius mėgsta daineles. Tik, žinoma, ne tokias. Tarnaudams ciesoriui tėveliui, tarnausi visai jo šeimynai. Suprask, Strazdel, abiem gešeftas***. (*Čiupinėja Strazdo marškinius*)

STRAZDAS. Ko tamsta norit?

CENZORIUS. Mažyčio nieko. Įleisk mane po savo marškiniiais.

STRAZDAS. Tik tiek? Ir tamstos...

CENZORIUS. Atversime Strazdelio giesmei vartelius.

STRAZDAS. Ropok! Tiktai bijau, kad ten ilgai neišturėsit...

CENZORIUS. Kur mes nebuve. Žinome, ką darom. (*Įlindęs po Strazdo marškiniiais, iškiša pasmakrėje galvą*) Prisipažink, Strazdel, juk smirdi tavo liežuvėlis. Sīratos, klapatai, vargai. Čėsai pikti, muzikai, brudnos žiemos. Pasiklausius tavęs, tai jo šviesiausioj ciesorystėj – vienas brudas. Tik ir lieka – pavasarėlį pranašauti. O kam to reikia? Argi poezijai pritinka tokie žodžiai? Juk nei naudos, nei malonumo. Poezija... (*skęsdamas ekstazėn*) tai piemenėlių meilė, tai saldžiastygių arfų dangiški balsai, nektaras rožių, dieviškas balzamas, kurs rojų teikia klausančiojo širdžiai...

STRAZDAS. O baltalyčiai piemenėliai, dievų nektaro prisigėrę, po krūmais gimdo šuniukus... Kaip malonu ir kaip naudinga! O saldžiaburniai, mes šloviname jus už tai, kad rojų teikiate žavingą, kur ponams piemenų nestinga...

CENZORIUS. Poezija... tai himnas karžygiams, nežinomiems kareiviams...

STRAZDAS. ...kurie su balandėliais rankoj ateina barškinti sesučių...

CENZORIUS. ...dievų šventykloms...

STRAZDAS. ... kurių altoriai šimtą sykių į riebų pilvą išmainyti...

CENZORIUS. ...tai himnas ciesoriui tėveliui, kurio šviesiausias protas veda brangiausius vaikučius į Eldoradą...

STRAZDAS. ...ir tupime, brangiausieji vaikučiai, žydruos nameliuos už grotelių ir klausomės visokių pasakėlių...

CENZORIUS. Poezija – tai himnas Laisvei!

STRAZDAS. Tupėti už grotelių, dvėsuoti prigadintu oru ir šaukti, kol kyla išlįs, ciesoriui ura!

CENZORIUS. Ura! Ura!

STRAZDAS (*kantrybės netekęs, sujuda*). Brūklį per nugarą! (*Krato Cenzorių iš marškinių*) Ne ciesorius liežuvį dainiui davė, ne ciesoriaus chalujus jį atims! (*Iškratęs*) Dievo balsas poeto lūpom šneka!

CENZORIUS. Chalujus? Didysis cenzorius – chalujus?.. (*Sprunka ir vis nepataiko į duris*)

* Žiponas su galionais – ilgas susagstomas viršutinis drabužis su auksiniais arba sidabriniais siūlais atausto audeklo apvadais. (Red.)

** Narodas – žmonės, tauta. (Red.)

*** Gešeftas – darbas, verslas. (Red.)

STRAZDAS (*pakėlęs už kūbrio, išspiria Cenzorių iš celės*). Iš paukščio dūšios, kurmi! (*Pauzė*) Na ir kvailys esu... Cenzūrai aprobavus mano giesmę, išeitų, kad giedojau pagal cenzoriaus natas. O cenzorius – valdovo pakalikas. Cha cha! Cha cha cha cha! Norėjau tapti dvigubu chalujum.
CENZORIUS (*sprukdamas atsisuka*). Suras tave įstatymas, brudnaliežuvi!

Pasirodo generalgubernatorius Žaba

STRAZDAS (*susimąstęs*). Pažvelk, Strazdel, į paukštelius. Nei rašto mokosi, nei spaustuvių jiems reikia. Nes jų giesmė tikra, iš dūšios plaukia. Žiūrėk, dar atsiranda koks giedorius, kursai po mišką išnešioja. Ir džiaugiasi visi miela giesme.

ŽABA. Kam įstatymas, jei galima į paširdžius! Iš snukio aiškus!

Pasirodo Klongevičius, Strazdas stebi

KLONGEVIČIUS. Jūsų prakilnybė braunasi į motinos bažnyčios valdas. Drozdovskis dvasiškajam luomui priklauso. Jį teis bažnyčios teismas.

ŽABA. Ceremonijos, pralote! Su visom gudrybėm tik patys sau lovį prisidergiat, o valdžiai – mėžk. Iš mūsų mokykitės! Generalgubernatorius. Kas jis? Galva! Kumštis! Kam dar šunuodegaut ir kiršint žmones! Uodegą tokiam bestijai primynei, snukį išmaurojai, už grotų – ir baigtas kriukis.

KLONGEVIČIUS. Mes – Viešpaties tarnai. Bažnyčia tik kaltuosius teisia. Aukščiausias neatleis, jei mes nekaltąjį pasmerksim.

ŽABA. Yra ir nekaltų? Cha cha. Cha cha cha cha! Ir kas – aukščiausias, jei mes patys – aukščiausia prakilnybė!

KLONGEVIČIUS. Bažnyčia – tai Kristaus ir žmogaus žaizdų kraujo ryšys. Bažnyčia – motina, maitinanti tikinčiųjų sielas. Bažnyčios jėga ir galybė – jos vadų teisumas, ganytojų ir ganomųjų bendrystė. Nenuteisime dešimties kaltųjų, jeigu jų tarpe vienas nekaltasis. Eretikai menka mūsų klaida pasinaudoja. Ką veiks ganytojas, praradęs savo bandą?

ŽABA. Avinas esi, pralote, ne ganytojas. Tu nematai, kad kas avelė – tai vilkas, baltu kailiuku prisidengęs. Ir manai, jie tiki tavo rojais? Jiems šiandien šitoj žemėj ėdalo duok ir kasdien šonus vanok, o atleisi žaboklius, kaipmat dantis išviepia. Vien tik bizūnas išmokys paklusnumo.

KLONGEVIČIUS. Sielai bizūnu neuždroši. (*Pranyksta*)

ŽABA. Cha cha. Cha cha cha cha! Pažiūrėsim, pažiūrėsim, pralote, kaip tu be šito (*pakelia kumštį*) išsiversi!

II dalies pabaiga

III DALIS

Scenoaizdis tas pats

STRAZDAS. Parapijonys brangiausieji, broliai žemės darbininkai ir seserys gimdytojos, paguodos ir stiprybės ieškot susibėgę, gal paskutinį kartą jum kalbu iš šitos vietos, kruvinai prakaituodamas, visas širdies žaizdas atverdama, nes užgriuvo neprieteliai ir šmeižėjai Strazdelį, kurs pagal sąžinę ir Kristaus pavyzdį gyveno, o jei kada ir klydo, Viešpats mato – ne iš blogos valios. Tad prisiriškite prie savo pirštų mano prisakymus ir užsirašykite ant lentelių širdies.

Gerkite vandens tik iš savo šaltinio ir leiskite savo šulinius tekėti ant ūlyčių. Nesidairykite į svetimą skreitą, žiūrėkite, kad valgytumėt savo duoną, nes kas svetimą tvorą ardo, tas žalčio bus įgeltas. O jeigu atsiras, kas prievarta imtų, smokite tokiam, nežiūrėdami į žiponą ir galionus, kad nebežinotų toksai, kur jo kairė, o kur dešinė, nes nuolankumas prieš piktadarį – didžiausia piktadarystė.

Vyriški, kam tu nori svetima pačia pasidžiaugti ir apsikabini su kita, širdies skausmą savajai užduodamas? Ir po meilės mylėk moterį savo. Ji – namų židinio saugotoja, šilumos puoselėtoja, tavo ainijos augintoja. Pasikakink visados josios gėrybėmis ir pasidžiauki visados josios meile.

Moteriške, nebarstyk cinamonais ir nelaistyk mira ir aliejais patalo savo, vyrui į laukus išėjus, kad su svetimu pasikekšautum, – virs tavo kamara pikčiausiu gyvatynu. Mylėk vyrą savo, vaikų tėvą, gynėją ir gaspadorių.

Mylėkite gimtąjį sodžių ir nepuoškite jo svetimais ryzais, nors jie viliotų jūsų akį. Prasta mūsų rūta, prie žemės skleidžias, bet užtat kaip saldžiai ji mums širdį vilgo. Negula svetima drapana prie kūno, vėjai gairina dūšios šilumą, svetimu kalpoku prisidengus.

O užvis labiau mylėkite liuosybę savo, nes liuosybė iš Dievo duota, o vergystė nuo ponų paeina. Jeigu jums mainais už liuosybę siūlys auksą arba sidabrą, spjaukite tokiam į akis.

Spjaukite į akis ir tokiam, kursai norės nupirkti jūsų liežuvį, kad, veidmainingai tempdami jį ant svetimo kurpaliaus, garbintumėt engėją ir kraujo gėriką. Liežuvį pardavę, jūs nusipirksite pačią didžiausią vergystę, nes liežuvis bus virve nutvertas.

Tempkite vidury dienos į kilpą tokį, kursai, slapčia įdavęs jūsų galvą, lįs bučiuotis. Prieš pakardami nutraukite nuo Judos veido skarelę, kad visi pamatytų, koksai subjaurintas išdaviko snukis. Nesisavinkit nė vieno Judos daikto, o, sukrovę juos, sudeginkite draug su pakartuoju.

Broliai mieliausieji ir jūs, sesutės, nėr žodžių, kuriais Strazdelis išsakytų savo skausmą, su jumis atsisveikindamas. Jeigu kas iš ubagų eitų į Žemaičius, pasakykite Tėvui ir Geradariui pralotui Giedraičiui Juozapui, kad ponai ir klebonai žiauriai sudorot ketina lietuviškos giesmelės kūrėją Strazdelį.

Ant aukšto sosto pasirodo Klungevičius

KLONGEVIČIUS. Kunige Drozdovski, aukščiausias teismas laukia, kad tu prisipažintum savo kaltę.

STRAZDAS. Kas be kaltės? Visi mirtingi esam.

KLONGEVIČIUS. Vadinasi, prisipažįsti?

STRAZDAS. Kaipgi kitaip? Tamstos – teismas. Strazdelis patupdytas. Jeigu jau patupdytas, tai kaip jis bus nenusikaltęs. Juk teismas visada teisus. Ir kuo aukštesnis, tuo teisesnis. Tamstos – aukščiausias. Išėina, kad Strazdelis prakeikčiausias. Liuciferis! Argi jūs gaištumėte brangų laiką dėl smulkaus kipšo?

KLONGEVIČIUS. Labai malonu, kunige, kad padedi išaiškinti tiesą. Tačiau ne visada buvai toks nuoširdus. (*Atskleidžia bylą*) Priimdamas kunigystės įžadus, tu nuslėpei svarbius faktus: tu jau tada buvai gauruotas. Teismas kaltina tave šventvagyste.

STRAZDAS. Kaip ponui Dievui išpažįstu – Strazdelis buvo tik pūkuotas.

KLONGEVIČIUS. Jūsų šnekos, kunige, piktina Dievą ir įžeidžia Teismo ausis!

STRAZDAS. Strazdelio laimei, Aukščiausiasis mielaširdingas, o Teismui juk ausų nereikia – jam rūpi vien tiesa.

KLONGEVIČIUS. Kunige Drozdovski! (*Susitvardęs*) Jūsų parodymuose yra esminių prieštaravimų, kurie leidžia suabejoti jų pagrįstumu. Amžino atminimo teosofijos magistras Bogdanovičius disertacijoje apie angelus yra neginčijamai įrodęs, kad pūkuoti esti skaisčiausi angelai, o būtybės gauruotos ir su uodegomis – velniai. Jūs teigiate, kad buvote pūkuotas. Angelas. Prie Dievo sosto skraidžiojot, giedodamas osaną. Ir vis dėlto prisipažįstate esąs gauruotas. Dar prieš Adomo sutvėrimą aukščiausiasis prakeikė ir išgujo pūkais prisidengusius maištininkus. Vadinasi, angelai šiandien nebegali virsti šėtonais, kaip ir šėtonai angelais.

STRAZDAS. Kieta tamstos logika, teisėjau. Aristoteliška. Toliau jau nebèr kur. Pakliuvo vargšas Strazdelis kaip musytè išrūgosna. Čia tau, gudragalvi, ne su bambizais dėl panos Marijos nekalto prasidėjimo kirstis.

Klongevičius vos žiūrimas

STRAZDAS. Marut, ei, Marut, tu viena esi visiškai pažinusi Strazdelio nuogumą, paliudyk jiems, padèk Antanèliui, pasakyk, koks jis – pūkuotas ar gauruotas.

Pasirodo įkapėmis aprenpta Pikulienė

PIKULIENĖ. Pargriuvo, Antanèl, Marutè su plutų prikimšta terba, žemelė užpylė josios burną ir ausis... ir tirpsta Marutės kaulai...

STRAZDAS. Marute, tu priėmei Antanèlio sèklą. Tu gyva, manyje gyva, ir negali neprisiminti.

PIKULIENĖ. Žemės grumste Marutè gyva. Beržo sultyje. Dobilo žiede.

STRAZDAS. Aš pradedu suprasti, kodèl žemės kvapas širdj graudina, paukščio giesmè dainelę žadina, kodèl saulè džiaugsmo ašaromis tvindo akis – tu, tu sugrįžti... Bet negaliu suprasti, koks aš esu.

PIKULIENĖ. Atsigulk šalia, Antanèl, palikęs tuštybių tuštybes; paskutinį kartą pažink savo Marutės, savo žemelės, nuogumą, ir tu amžiams pažinsi savo paties nuogumą.

STRAZDAS. Aš dar nenuėjau viso kelio.

PIKULIENĖ. Ir nori, nenuėjęs iki galo, sužinoti viso kelio paslaptis? Tu negali sužinoti, nes dar ne visas esi.

STRAZDAS. Kada aš būsiu visas?

PIKULIENĖ. Kai vėjelis pirmą kartą kvèptels tavo lūpomis, kai saulutè pirmą kartą suspinduliuos tavo akimis – tada visa suprasi. (*Pranyksta*)

STRAZDAS. Bet aš privalau jau šiandien, šiandien... Netrukus jau nebereikės, nebereikės...

Aplink Teisėjo sostą sužiba žvaigždės. Spingsi Dievo akis

ORLOVSKIS. Kas tu esi, kruvinas šešèli?

RYLA (*su Raudonuoju foliantu*). Kas esame... Mes pamiršome savo vardus, savo pavardes. Nuėjusiems j žemę vardai neberekalingi. Valdovai? Pavaldiniai? Šventieji? Eretikai? Išbandymų valandą pažinsi tikruosius ir apsimetèlius. Kada pervers plèšiamo liežuvio skausmas ir laužo dūmai tavo nagais pakvips. Kai amžinasties vartai prasivers ir sargai atims auksą tavo, skeptrą tavo, duonmaišj ir lazdą tavo, nuplèš margą rūbą tavo, ir tu stosi priešais veidą visareginčiojo nepridengtas. Kiekvieną akies mirksnj prie slenksčio stovime, tad būkim pasiruošę.

ORLOVSKIS. Ryla... Jis ir supuvęs iš po žemių šneka. Daktare, mes jo nepajégeme sunaikinti. Jis čia, čia, čia, čia... Iš žarnų atšliaužè j skrandj, stemple jau kyla prie gerklės, kakle jo rašaluoti pirštai graibstos... arterijas užspaudžia...

RYLA. Tris dienas ir tris naktis, prie amžinasties vartų susirietę, atrūgosite, žmogienos prisirijusieji, tris dienas ir tris naktis draskysitės kaukdami, kol išsivemsit, o septintąją naktj pasirodys iš burnos žalios putos, pajuoduos jūsų liežuviai, gulèsit baisiose kančiose, ir neatsiras, kas paduotų vandens.

Pasirodo Mališevskis su taure

MALIŠEVSKIS. Ekseminencija, galiu pasiūlyt vemiamejū. Iki ribos jums trūksta vieno lašo.

ORLOVSKIS. Ne, ne! Tik ne šito!

Baltramiejus prievarta sugirdo taurę

MALIŠEVSKIS. Na, kaip? Lengviau?

ORLOVSKIS. Aš jį išvėmiau! Daktare, išvėmiau! Žiūrėk! Matai? Koks baltas, sterilus. Tarsi apvirškinta žuvis iš ryklio pilvo.

MALIŠEVSKIS. Unikaliausias atvejis. Ekseminencija išvėmė nuosavą eksarchyvarą. Koks lobis psichoterapijos mokslui!

ORLOVSKIS. Jis dar ne visas... kažkas liko. Daktare, išoperuokit ląsteles, filtruokit kraują. Kitaip jo viso neiškopsit.

MALIŠEVSKIS. Atimti protą – prašom. Bet įdėti jį... deja, medicina kol kas bejėgė.

ORLOVSKIS. Jis graužia. Iš vidaus. Aš – vien tik oda, odos maišas, sausakimšai mikrobuų privarytas.

MALIŠEVSKIS. Nieko nuostabaus. Eksarchyvaras buvo apkrėstas. Erezija ir sėklos plūdumu. Kam tokį ryti? Juk žinojot... Ne jūsų ir ne mūsų madai – taip imti ir be niekur nieko paversti žmogų bepročiu. Žmogus – ne šiukšlė. Be pėdsako nenurašysi. Viešumas reikalauja argumentų. (*Degdamas ant pamišėlių krėslu žvakes*) Pirmoji nuodėmė – šaunuolis Bakchas. Ir kas gi šiais lakais jam nesimeldžia! Kada visi kiti dievaičiai ubagyne. Viena taurelė... Padeda. Antra, trečia... Užplūdo melancholija, depresija. Toliau jau mokame... Pavaldinys, ir išdrįsai mąstyti? Bjauri liga. Ko gera, lipsi tuoj ant stogo ir išpažinsi miniai juodus savo darbus (o tie darbai valdovo vardą liečia) ar apsipilsi degalais. Labai gražu. Atsakymo nereikia. Psichopatas. Eksplozyvus. Pagydysim. Užvilksime marškinėlius, paliesim vandeniu, truputį pabrinksim. Kauleliams braškant, gal įgysi proto. O Mališevskis plaunasi rankas.

ORLOVSKIS. O man? Kaip man jas nusiplauti? Jos punta, yra, pirštai išsiklaipę, pažastyse mazgai mikrobuų... Tu žinojai, žinojai... Iš pradžių man įbrukai stiklinę lėlę, kad, jai sutrupus mano pirštuos, rubino užsimaut nebegalėčiau, paskui sušėrei apkrėstąjį archyvarą... Ir tokį pardavei Klungevičiui... ir jis mane prarijo... virškina...

MALIŠEVSKIS. Galiu paguost: kitaip, negu įvyksta, neįvyksta. Eksarchyvaras buvo abstinentas. Tai, žinoma, gerokai sunkinanti aplinkybė. Tačiau vien tokio pagrindo dar nepakanka. O jūs – bet kokia dingstimi... Visiškai slaptai... Suprantama, toksai rašalius, niekšas, parazitas. Prie vieno stalo minta ir čia pat, už foliantų pasislėpęs, dar drįsta dergt... Švenčiausiąjį bažnyčios vado vardą. Beprotis aiškus... Prakeikti ir išvyti tokį – maža. Gražiuoju Mališevskiui atiduosim. Juk Mališevskiui – kas? Jo amatas. Jo duona. Turėtų būti netgi įdomu. Įrodyt tokio proto beprotystę. Desėtko vyskupų verta jo smegeninė! (*Pauzė*) Tai, sakote, eksarchyvaras turi dukrą? Jei neklystu, ji ta pati gražuolė, kurios skaistybėn leidote pažvelgti Mališevskiui? Puiku. Vadinasi, eksarchyvaras irgi turi savo kulnį. Jis garbino kadais Venerą. Kaip, eminencija, įrodymų daugiau nereikia? Jei taip – įsmeigti švirkštą nesunku. Ir jūsų eminencija, manau, sutiks. Nenori būti Bakcho pasekėju, tebus – venerikas. Telaistys sėklą. Argi svarbu, nuo ko tunki. Prabėgs kiek laiko – tas pats galas. Nereikės pūti po mirties. Juk taip, ekseminencija?

ORLOVSKIS. O kaip aišku! Aš prarijau, jo nenuploves...

MALIŠEVSKIS. Neapdairiai pasielgėt, ką ir kalbėti. Praryti nenuplautą archyvarą... Juk visa jummyse sujuko: šventumas ir erezija, protas ir pamišimas, skaistybė ir, patys suprantat... Tokio hibrido, eksjūsų šventenybe, nė pats Asklepis neišnuodys. (*Pranyksta*)

ORLOVSKIS. O Viešpatie, už ką baudi! Tavo namų šlovę saugojau, savos ramybės negailėdamas, o tu...

RYLA (*išėjęs prie krėslu su degančiomis žvakėmis*). Kas vakarą ir kas rytą sušauksi, Vade, savo tautą į aikštę ir, pakilęs viršum jos, išpasakosi savo dienos darbus ir nakties sapnus. Jeigu tauta giedos tau šlovę, išpažintis nuo išpuikimo saugos. O jeigu atsirastų toks, kurs mestų akmenį į veidą, tave pridengs tavo tyrumas. Ir grįši pėsčias gatvėmis į rūmus, ir nepakils pasalūno ranka su durklu ar kitu ginklu, nes ištikimybė seks tavo pėdomis. Bet jeigu nors vieną rytą ar vakarą tauta nesulauks savo Vado, tu būsi atskirtas nuo tautos storomis mūro sienomis ir ginkluota sargyba kaip raupsuotasis, ir tavo rūmai virs

tavo kalėjimu. Ir kas pravers lūpas valdovo akivaizdoje ar už akių, kad apie tai pasakytų tiesą, tas pirmutinis bus apšauktas pamišėliu ir nužudytas. Jo kapo nesuras nei motina, nei žmona. Kas pajudins ranką, norėdamas nušluostyti nuo sosto dulkes, tas žus antrasis. Jo kapo nesuras nei motina, nei žmona. O kas pabėgs išsigandęs ir pasislėps, tas bus nužudytas trečiasis. Ir jo kapo nesuras nei motina, nei žmona. Ir liausis ėjusi tauta dirbti savo laukų, kur smurto sėkla kruvino keršto vaisius subrandino.

Baltramiejus užgniaužia Rylai burną ir nutempia jį į celę. Orlovskis klaidžioja po sceną

STRAZDAS (*klausantis Rylos žodžių, jį apėmė baisi nuojauta*). Greičiau, greičiau... tuoj bus vėlu... (*Murma užkeikimą*) Išlįskit lauk iš smegenų ir dūšios, pakilkit iš grabų ir patalų, nusileiskite nuo dangaus, ištrūkit iš pragaro, visi, visi, kurių nagais Strazdelis draskė savo veidą, kurių liežuviais plakė savo ramybę, stokit, stokit, Strazdelis dabar šioj celėj turi galų gale sužinoti, koks jis visas, – po marškiniais. Netrukus bus vėlu! Vėlu!

Iš žemės lenda šešėliai, nuo dangaus leidžiasi dvasios. Pasirodo Emaliničius, Petraševskis, Pikulienė, Cenzorius, davatkos. Pakankamai ryškiai apšviečiamas Klongevičius

EMALINAVIČIUS. Aukščiausiasis teisėjau, pekloj Liuciferio nėra. Liuciferis ant žemės nusileidęs. Jis vaikšto pateptojo rūbais prisidengęs ir kiršina prieš Dievą tikinčiuosius. Jis rytą duoda įžadą skaistybės, o vakare parsiveda į savo tvartą veislę sijonuotą.

DAVATKOS. Jis, jis, Viešpatie, tasai Liuciferis! Tvarte su čerauninke suėjo, arielką maukė... Abu apžėlę storiausiai, abu uodeguoti... Akys nedrįsta pakilt į tave, Viešpatie, grieką gyvuliškiausią regėjusios...

KLONGEVIČIUS. Ar tai tiesa, kunige?

STRAZDAS. Marut, pasakyk jiems. Tu geriausiai pažįsti savo Antanėlį.

PIKULIENĖ (*tebemyldama pasmerkia Strazdą, kad išvaduotų jį nuo sąžinės priekaištų*). Marutės prireikė senam biesui. Per jaunystę neprisismagintai? Bene pamiršai, kaip Marutė tave lenciūgais buvo suvaržiusi. Per pakinklius, per dūšią!

STRAZDAS. Meilės lenciūgai tokie saldūs...

PIKULIENĖ. Tai jum, seniam, atrodo. O lenciūgai yra lenciūgai. Pasidžiaugiat, prie lopšio prirakinat, o patys, nebijok, nesiliaujat zylioję, kol sveikatos dar turit.

STRAZDAS. Ar aš ne visa dariau, kas vyriškiui dera daryti?

PIKULIENĖ. Jis visa darė, kas vyriškiui dera... Po svetimas gūžtas tupinėdamas... Ką tu davei Marutei už jos ištikimybę? Benkartą ant žmonių galvos, nešlovę, terbą. O ji, kvailė, kaip lūšė gynė Antanėlio ir Marutės meilę. Visko atsizadėjo, nuo žmonių atsiskyrė, vien meilei ir vaikeliui pasišvėsdama. Ir gavo... (*Labai skausmingai*) Tebus prakeikta valanda, kai Pikulienės akys pirmąkart tave išvydo! Te prakeiksmas ant tavo sąžinės užgrius! Ir rausies plaukus, krimsis nagų gyvuonį, ir perkūnas tavęs nenutrenks, ir marios nepaskandins, o gausi galą patvory, nuo žmonių atskirtas puikybės savo!

STRAZDAS (*jausdamas išsivadavimą*). Marute, brangiausioji!

PIKULIENĖ. Brangiausioji... Smagybių beieškodamas, kaip gaidys pripuldamas, tu nepažinai viso Marutės nuogumo, kol buvo laikas. Dabar jinai jauna, nebe tavo nosiai. Ji sugrįžo pas savo rekrutą, Pikulį savo. Jisai ne valandai, o amžinai saldžiausias. Tu niekad nebepažinsi Pikulienės, kaip ir savęs, sukriošėlio! (*Pranyksta*)

EMALINAVIČIUS. Ir tų pačių pribjaurotų marškinių nenusivilkęs, jis eina, Viešpatie, į tavo namus, o tvarto kvapas seka paskui. Mes gujame jį pro duris, jis įlenda pro langą ir, tų pačių rankų nenusiplovęs, liečia švenčiausius sakramentus ir išriša paleistuvius ir piktžodžiautojus. Ta pačia burna jis kartoja Viešpaties apaštalų pamokymus, piktojo naudai iškreipdamas.

PETRAŠEVSKIS. Jis griaua Dievo nustatytą tvarką. Mužiką kiršina prieš poną.

CENZORIUS. Šventom giesmelēm prisidengęs, jis moko svietiškų brudnų dainuškų. Jis garbina ne ciesorių karalių, o tą savo valnų paukštelę.

KLONGEVIČIUS. Ir visa tai tiesa, kunige?

STRAZDAS. Tamstoms dar ne viskas pasakytą. Liuciferis turi sūnų. Žmogžudj, plėšiką, tėvo vertą, liudyk, sūnau!

PRANCIŠKUS (*staiga pasirodęs*). Tėve, aš pradėdau tave gerbti. Tėvas – Liuciferis, sūnus – Pikulis. Abu iš tos pačios gaujos. Bet šitaip nēr... Teisėjus tu gali apdumti. Nes jiems terūpi viena – ištraukus prisipažinimą, patupdyti. Na, ir šituos, kirminų maistą... O sūnaus tu neapmausi. Tu – komediantas. Tu vaidini. Juk dūšia tavo lyg balandėlis gležna, kaip žaizda, pūkeliais apsitraukusi, skystimėlis. Nesipiršk. Netinki Pikuliui į kompaniją. (*Pauzė*) Jūs visi, žinoma, netikit. Jūs drebate priėti. Iš tolo šaukiat. (*Pauzė*) Eikškit! Paskui mane! Pikulis jums parodys, koksai Liuciferis po tėvo gaurais tūno.

Visi, išskyrus Klungevičių, kuris netrukus pranyks, Pranciškaus vedami, apsupa Strazdą. Sūnus deglu, kiti žvakėmis svilina Strazdo „gaurus“. Scena paskęsta dūmuose

STRAZDAS (*celėje vienas*). Nupeštas, nusvilintas, iškoneveiktas...

Akytės mano mielos,
Kojos procauninkėlės*,
Priminkit visas vietas,
Kaip kartus dėl man svietas.
Ėjau aš per bažnyčias,
Lietuvos kozelnyčias**,
Kaip bitelė siausdamas,
Ant pakūtą vesdamas.
Kaip paukštelis čilbėjau,
Apie Dievą kalbėjau
Kaip tikras apaštalas.
Tai mano giesmelės galas.
Lietuvoj pikti žmonės,
Netur pas save malonės,
Netur mielaširdystės,
O labiaus žmonystės.
Sugrįšiu ing Žemaičius
Palikęs brangius kraičius,
Palikęs jauną vieką***,
Visą savo patieką****.
Šauksiuos ant Giedraitį
Tėvą visų žemaičių,
Šauksiuos ant tėviškę,
Palikęs žvėris miške.

* Procauninkas – darbininkas. (Red.)

** Kozelnyčia – sakykla. (Red.)

*** Viekas – amžius. (Red.)

**** Patieka – paguoda, džiaugsmas. (Red.)

Kur tu nueisi, beproti... Kas tave išgirs? Tu čia vienas, vienui vienas. Visų užmirštas. Iki pat galui vienas. (Pauzė) Kam reikalingas vienas? Tik sau. (Gerokai patraukęs degtinės, plėšo Marijos skepetą, daro kilpą) Jeigu žmogus tik sau, jis nebereikalingas. Nereikalingiems nėra vietos ant žemės. (Užsimauna kilpą ant kaklo, dairosi gembės, apsičiupinėja) Teisėjau! Teisėjau!

Pasirodo Klongevičius. Tačiau dabar jis be jokios didybės, netgi suskurdęs

STRAZDAS. Strazdelis nei pūkuotas, nei gauruotas! Jis – randuotas. Teiskite!

KLONGEVIČIUS. Jis nei gauruotas, nei pūkuotas... Nuosprendis tik sustiprins pasmerktojo puikybę... Viešpatie, apšviesk mano protą, idant rasčiau sprendimą, vertą tavo pateptojo.

STRAZDAS. Čia tu? Aukščiausiasis teisėjas? Cha cha cha cha! Tu kupinas vergystės ir silpnumo, nes tik vergai ir silpnieji šaukias Viešpaties pagalbos.

KLONGEVIČIUS. Viešpatie, ką man daryti?

STRAZDAS (sudėjęs delnus prie burnos). Tru tru trū! Nulipęs nuo sosto, tris kartus praeisi kryžiaus kelių sopulius, tris kartus atvers tau šonus prakeiktieji, ir tada būsi palaimintas. Nulipk, jei nori būti toks, kaip aš!

Klongevičius, pasidavęs įtaigai, nusileidžia

STRAZDAS (siūlydamas degtinės). Vaišinkis, pralote. Sugersim magaryčias, ir Strazdelis atiduos tau savo marškinius. Kaip broliui.

Gražus būtų tas žiponas,
tik išrodo kaip sijonas, –
geras dūšiai gvoltavo-ot,
tik negeras užsiklot...

KLONGEVIČIUS. Kunige, grasos namai tau per menka bausmė? Tu pasiilgai inkvizicijos?

STRAZDAS. Tamstos šventenybe, kam inkvizicija? Pabūsite su šitais marškiniais – visos inkvizicijos išgaruos. Mes jau visi metai kaip dėvime. Ir bais patenkinti. Puiki drobė. Grynas linas. Tramdomieji!

Klongevičius bando išėiti, bet Strazdas jį šokina dainuodamas

Ak, ir puikus tas žiponas,
nors išrodo kaip sijonas, –
ar tu rojuj, ar peklo-oj,
kiek tik nori, durnavo-oj...

Kitam už aukso kalnus neperleisčiau, bet jums... kaip kūmui ir geradariui brangiausiam... (Užmauna ant Klongevičiaus kaklo kilpą) Tru tru trū! Taip apsinuoginsi ir gulsi kankintojų ir spjaudytojų akivaizdoj!

KLONGEVIČIUS. Tu nori... mane... pats...

STRAZDAS. Gulk, teisėjau, gulk... Dabar aš jau pats... (Prismaugtas Klongevičius gula) Išsikėtok, nosį giliau įbesk, Strazdelis perleis švenčiausius savo marškinius su visa fauna ir flora.

Pasirodo Žaba ir Policininkas

ŽABA. Kaip jaučiatės, pralote? Nenuteisime dešimties kaltųjų, jeigu jų tarpe vienas nekaltasis? Cha cha! Cha cha cha cha!

Strazdas, tarsi gavęs smūgį į paširdžius, sukniumba. Klungevičius slepiasi pamišėlių krėslan

ŽABA. Pažiūrėk, pralote, kaip Galva su tais niekšeliais susitvarko. Ir užsiramtyk ant nosies! (*Policininkui*) Tempk čion graužiką! (*Policininkas atneša žiurkę*) Na, graužike, pradėsim? (*Laiko žiurkę už ausų*) Nuoširdžiai prisipažindamas, gali vietoj grotelių gauti katorgą. (*Kerta porą sprigtų į snukį*) Aha, vis dėlto graužei? Graužei? Pistoriau, rašyk. Graužė. Graužei viena? Su sėbrais? Prisipažink gražiuoju... (*Kerta dar porą sprigtų*) Pistoriau, rašyk. Gauja! Daugiau, daugiau... Šito aiškiai per maža. Jeigu esi graužikas, ir dar su tokiais kapliais, tu, žinoma, kaip reikiant darbavais. (*Paspirgina ant žvakės, kurią pakiša Policininkas*) Aha, įspėjau! Rausei urvus? Ir, žinoma, po rūmų pamatais? Didžiosios Rusijos imperijos! Ho ho! Čia jau visai neblogas blynas! Pistoriau, rašyk. Anarchistas. Re-vo-liu-ci-ja! O gal tu ne iš paprastų graužikų? Rašalo uostės? Tyli? Teisybė? A? Teisybė? Patikrinsim... Policininke! (*Žiurkė vėl paspirginama*) Na, mat, kokia gerutė... Mokyta, rupūžė... Inteligencija! Taip sakant, sąmoningas, o graužiesi po pamatais. Negerai, brolyti, visai nebe gerai. Su tokia galva ir dantim pats graužtum graužikus, krupniku palaistydamas. Nenori? Kaip sau nori... Teikitės... (*Spirgina toliau*) Mes mylim dorus piliečius. Jus sergstim. O jūs... Galėtume ir nepaspirginę, iki gyvos galvos... Kiekvieną pirmą. Bet kurį nutvėręs. Visi tokie! O mes paspirginam, nors neprivalom. Jūs mėgstate ieškot teisybės, o tiesa mėgsta pagrįstumą. Kaipgi pagrįsi tiesą faktais, nagučių nepaspirginęs! O jeigu esi uostęs rašalo, ir dar su tokiais kapliais...

POLICININKAS. Jūsų šviesybe, drįstu pareikšti, jis padvėsė! Seniai padvėsęs!

ŽABA. Tyčia padvėsė... Visi tokie... bent dvėsdami jie stengias mums pridergti... Rašyk, pistoriau, rašyk...

POLICININKAS. Jūsų šviesybe, kaip sudorosime... padvėsusį?

ŽABA. Padvėsusį... padvėsusį... Pistoriau, gana, neberašyk... (*Sukniumba prie krėslo*)

Pasirodo Mališevskis

MALIŠEVSKIS (*paėmęs žiurkę*). Padvėsęs, sakote? Na, ne. Tokie taip greit nestimpa. Ugnelė jiems – tik malonumas. Čia reikalingas Mališevskio menas. (*Nori įdėti žiurkę krėslan, bet pamato kyšančius Klungevičiaus batus*) Jo eminencija... Kaip sekas naujame poste? Baisoka? Per tamsu? (*Pauzė*) Mališevskiu jūs galite pasikliauti. Jis puikiai žino pavojus, kurie valdovų sostą tyko. Nuodai į ausį, durklas nugaron, šmeižtai, bepročio maniako etiketė... Jūs, eminencija, apsaugotas nuo viso to. Jūs galite ramiai darbuotis ir ilsėtis. Konstrukcija patobulinta. Nei šmeižtas, nei nuodai neprasiskverbs į jūsų ausį. Na, o dėl proto irgi garantuojam: į tokį sostą atsisėdęs, jūs nieko nebegalite prarasti. (*Pasiklausio*) Ką, ką? Ir kvapas, sakote, negrynas? Ir sąnariai, tarsi reumato apimti? Ir odą niežti? (*Pauzė*) Priprasit, jūsų eminencija, priprasit. Vėliau jums taip patiks, kad nė už amžiną gyvenimą neatiduosit. Tik užsimerkite, mažiau galvokit apie šviesą, ir bus pakankamai šviesu. Mažiau kvėpuokit, melskitės daugiau, ir Viešpats jums atsiųs saldžiausią kvapą. (*Pajudėjus batams*) A, ir batus? Dėl viso pikto? (*Pauzė*) Pridengsim ir batus... (*Mališevskis įdeda krėslan žiurkę, Baltramiejus uždengia batus*) Na, kaip? Pretenzijų daugiau neturim? (*Pranyksta*)

RYLA (*eidamas su Raudonuoju foliantu link krėslo*). Neapsisaugosit, vadai, už sienų ir sargybų pasislėpę. Praradę gyvąjį ryšį su broliais, jūs prarasit sąnarių lankstumą, jūsų vėstantis kraujas liausis maitinęs smegenis, ir pradėsit pūti kaip žuvis arba valstybė – nuo galvos. Tada ir pajusit, kad durklas, kurį virš brolių galvos pakėlėt, užkrėtė jūsų kraują, nuodai, kuriuos įmaišėte į valgį, paralyžiavo jūsų kepenis, ir draskysitės lyg pasiutę žvėrys, kol parkrisite, baisią klaidą išvysdami, o žemė neprasiskirs, kad jus priimtų.

ORLOVSKIS (*klūpodamas prie krėslo*). Tu... tu... iš pragaro ištrūkusi dvasia!

RYLA. Aš – kaligrafas neregys, į Baltąją dienos knygą užrašinėjęs žodį jūsų. Skaitykite, skaitykite, ką esate pasakę.

ORLOVSKIS. „Mylėkite Viešpatį Dievą savo ir artimąjį savo iš visų jėgų ir proto, kaip save patį. Mylėkite savo neprietelius, gera darykite tiems, kurie neapkenčia jūsų, žegnokite tuosius, kurie jus užkabinėja ir spjaudo. Ir kurs tau suduoda per vieną skruostą, tam atsuk ir antrąjį, ir kurs atima skraistę, tam neužgink ir sėmėgos, mylėkite savo neprietelius ir būkite mielaširdingi, kaip ir jūsų tėvas mielaširdingas yra, neteiskite, tai ir nebūsite teisiami, nepražudykite, tai ir nebūsite pražudyti, atleiskite, tai ir jums bus atleista.“

RYLA. Nei žodis, nei veiksmas nepraeina. Visa užrašyta. Aš – naktų nerimas, į Raudonąją knygą surašęs darbus jūsų. Tūkstantis aštuoni šimtai tryliktaisiais metais nuo Kristaus gimimo Gegužės, Marijos mėnesio, tryliktają dieną...

ORLOVSKIS. Tu... tu... Ryla... apkrėstasis... kurį aš...

RYLA. Apkrėstas ir supūdytas jis praregėjo. Aš – pranašas Amas! Ryla, jūsų eminencijos archyvaras, stropiausias kaligrafas, pirmasis šventraščio žinovas, teologijos ir filosofijos magistras, jūsų valia bobišius, venerikas, galų gale beprotis, paskendo savo išskyrose. Pranašas Amas kėlės. Tad klausykite Pranašo balso.

ORLOVSKIS. Jis Pranašo vardą savinas! Nuodėmingasai, tau negana Viešpaties baudmės?

RYLA. Viešpaties vardu uždėjot kankinio vainiką. Ir nėra kankinio ne pranašo. Ir nieko nėra paslėpta, kas netaptų žinoma. Ką tamsoje darote, bus pamatyta ir šviesoje; ką į ausį šnibždate kamarose, bus pasakyta ant stogų. Ir jūs grįšite, nuolatos grįšite mintimis ir visa esybe savo prie ištakų, kur aistros ir puikybė jūsų pradėjo artimojo kančią.

ORLOVSKIS. Marija sopulingoji! Vėl jinai...

Vienoje, kitoje, trečioje vietoje pasirodo klaidžiojanti švieselė. Orlovskis puldinėja jos siekdamas, tačiau veltui pastangos. Švieselė nuvilioja Orlovskį į tamsą

RYLA. Pagimdytas esi, žmogau, kad, genamas vilties, ieškotum. Motinos krūtis, meilės, kovos, aukso, stabų, velnio ar Dievo. O radęs – sunaikintum savyje. Nes nieko neišsineši už amžinasties vartų. Ir kuo daugiau rasi, tuo daugiau turėsi sunaikinti. O jeigu to nepadarysi, kauksi mirties valandą lyg turčius, kurio akivaizdoj plėšikai grobia brangenybes, ir nesulauksi giltinės.

Pasirodo maldininkai su žvakėmis rankose

RYLA. Kaip, gyvenimo atsisakius, prasideda tikrasis gyvenimas, taip ir laimės atsižadėjus, tikroji laimė prasideda. Pirmiausia sunaikinsi meilę, nes meilė – sunkiausiai nutraukiamas ryšys. Paskui sudaužysi stabus ir į sietuvas sumesi auksą. Kai sunaikinsi savyje taip sunkiai rastą Dievą, savo paskirtį būsi atlikęs. Tavęs nebeklaidins viltis. Viso atsižadėjęs, tu visa radai, nes tavo rankose – tavo ramybė. Ir atsiskirsi kaip svetimas nuo bičiulių ir artimųjų, nieko nemylėdamas, nieko neapkęsdamas, išėisi iš savo sodžiaus ar miesto ieškoti vietos savo kapui – tikrojo gyvenimo pradžiai. (*Miršta*)

Maldininkai, pakėlę Rylos lavoną, giedodami žengia aukštyn. Suteksta. Tolumoje mirga žvakės

Maldininkų giesmė

Sudie, sudie, paliekame gimtinę.
Čia broliai tulžimi maitino,

Čia sesės uksusu* mus girdė,
čia sopėmis apėjo širdys.
O, sopulių pilna pakalne!

Liežuviai, kvapnūs kaip aliejus,
krauju ir pūliais mus apliejo.
Sugėlė mūsų lūpas angys,
iš mirtų glėbio išsirangę.
O, sopulių pilna pakalne!

Sudie, sudie! Nauja tėvynė
jau šaukia seną piligrimą.
Iš dulkės kilęs, vėl parpulsį,
kad grįžtum į save – į dulkę.
O, amžinos ramybės džiaugsme!

Pabaiga

Juozas Glinskis, *Grasos namai*, Vilnius: Vaga, 1971, p. 4–72.

* Uksusas – actas. (Red.)